

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Kelly Nurmik

**MIS ON PEREKOND? 6. KLASSIDE ÕPILASTE HOIAKUD PERESTRUKTUURIDE
SUHTES**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: PhD Dagmar Kutsar

Tartu 2023

AUTORIDEKLARATSIOON

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Kelly Nurmik

28.05.2023

WHAT IS FAMILY? 6TH GRADE STUDENTS' OPINIONS ABOUT FAMILY STRUCTURES

Kelly Nurmik

ABSTRACT

In this thesis I will be focusing on sixth grade students' opinions about different family structures and attitudes toward sharing a surname with their parents and getting married in the future. This is a replication of Marika Roots' study from 2010 as her bachelor's thesis. To gather data, I carried out a survey and semi-structured interviews with 225 6th grade students from four schools in Tartu and Viljandi counties.

The main results were:

- 1) Overall, 6th grade students' views on marriage and cohabitation are quite liberal. For them, being a family does not depend on whether the parents are married or just cohabitating. But when asked about their own wishes to marry, cohabit or stay alone in the future, the children's opinions were a little bit more traditional – most of them expressed desire to get married in the future.
- 2) Boys tend to be more conservative than girls. This became evident, analyzing answers to questions about same gender couples, parents' marriage and sharing the same surname with parents. Girls' answers to these questions were more tolerant and liberal.
- 3) When defining a family, the students leaned on different aspects. Having a child and living in the same household were most mentioned as the things that make a family. When children were asked about the biological father, who has left his family, and the stepfather, ethical, emotional and biological aspects were revealed. The attitudes towards the biological father who had left his family were mostly negative, but there were still some children, to whom biological connection was the most important. Stepfather was mostly counted as a family member, the deciding factor here being living in the same household with him. The child having a good emotional relationship with the mother's new partner was also mentioned as an important factor. Similar to M. Roots' study, negative attitudes towards the father who had moved away were more strong among girls.

In conclusion, compared to 2010, the children's opinions and attitudes about family structures have gotten a little bit more liberal, especially among girls.

SISUKORD

ABSTRACT	3
SISSEJUHATUS	6
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE	7
1.1 Perestruktuurid muutuvad ajas	7
1.2 Perekond	8
1.3 Leibkond	9
1.4 Abielu	9
1.5 Vaba kooselu	10
1.6 Lapsed erinevates peretüüpides	11
1.7 Samasooliste paaride perekonnad	13
2. METOODIKA	13
2.1 Uurimismeetod	13
2.2 Valim	14
2.3 Uurimuse käik	14
2.4 Analüüsimetod	15
2.5 Uurimuse eetilised aspektid	16
2.6 Uurimuse piirangud	17
3. ANALÜÜS	17
3.1 Laste arvamused perestruktuuridest	17
3.2 Laste hoiakud perekonna suhtes	30
4. ARUTELU	35
4.1 Perekond vs leibkond	35
4.2 Abielu vs kooselu	36
4.3 Kasuvanemaga koos elavad lapsed	36
4.4 Laps – koosluse perekonnana määratlemise olulisim tingimus	37
4.5 Erisoost vs samasoolised vanemad	37
4.6 Millistest aspektidest lapsed lähtusid	37
4.7 Laste hinnangud on muutunud liberaalsemaks	38
KOKKUVÕTE	39
Tänuõnad	40
KASUTATUD KIRJANDUS	41
LISAD	45

SISSEJUHATUS

Perekonnastruktuurid on pidevas muutumises, mis teeb raskeks määratlemise, *mis* on perekond ja *kes* moodustavad perekonna. Mida aeg edasi, seda rohkem kerkib traditsioonilise perekonna ehk lastega abielupaari kõrvale erinevaid peremudeleid, millega suureneb ühtlasi ka perekonnakäsitluste mitmekesisus. See, millised on hoiakud perekonna suhtes, on mõjutatud sellest, milline on perekond läbi sajandite olnud, samuti avaldavad perekonna institutsioonile mõju sotsiaalsed, kultuurilised, majanduslikud ja poliitilised muutused (Kasearu, 2009). Perekonda puudutavad hoiakud võivad erineda nii põlvkondade vahel kui ka põlvkonnasiseselt.

Oma bakalaureusetöös soovin uurida, millised on tänapäeva 6. klasside õpilaste hoiakud, arvamused, mõtted ja tunded perestruktuuride osas. Milliseid kooslusi saab nende arvates nimetada perekonnaks ning milliseid mitte? Samuti soovin saada aimu, millised on nende hoiakud seoses abiellumisega ning ühise perenime omamisega. Kõike seda uuris 2010. aastal oma bakalaureusetöös Marika Roots. Tema uuringust on nüüdseks möödas 13 aastat, mille jooksul on ühiskond ning selle institutsioonid, k.a perekond, muutunud, mistõttu on alust arvata, et ka tänapäeva noorte perestruktuuridest arusaamine, nendesse suhtumine ning nende määratlemine on läbinud muutuse. Samuti ajendasid tänavu eriti aktuaalsed vaidlused kooseluseaduse üle meid lisama uuringusse ka samasoolisi paare puudutavaid küsimusi, et uurida välja 6. klasside õpilaste sellekohased hoiakud. Marika Rootsi 2010. aasta uuringut ei ole senini veel korratud. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on selgitada välja 6. klasside õpilaste perestruktuuride määratlused ning nende isiklikud hoiakud seoses perekonnaga. Samuti võimaldab Marika Rootsi ning minu bakalaureusetöö 13 aastane vahe head võrdlemiskohta – kas, kuidas ning kui palju on laste arvamused sellel teemal muutunud. Uurimuse viisin läbi 225 Tartu- ja Viljandimaa 6. klassi õpilase seas 2023. aasta jaanuari- ja veebruarikuu jooksul.

Marika Rootsi 2010. aasta uuringust selgus, et lapsed on perekonnastruktuuride määratlemisel üsna liberaalsed. Samuti selgus, et lapsed lähtuvad perekonna konstrueerimisel mitmetest lähtekohtadest, nagu psühholoogiline, ruumiline, õiguslik, bioloogiline ning eetiline piir. Laste endi perestruktuurid M. Rootsi uuringus perekonna määratlemisel rolli ei mänginud, ilmnes aga poiste ja tüdrukute erinev hoiakute traditsioonilisuse tase.

Oma bakalaureusetöös annan teoreetilise ülevaate perekonnast ning selle tüüpidest ja struktuuridest, samuti perestruktuuride muutumise trendidest ühiskonnas. Teooriaosale järgneb

ülevaade uurimuse metoodikast, peale mida asun analüüsima uurimuse tulemusi, võrreldes neid ka Marika Rootsi uurimisest selgunuga. Bakalaureusetöö viimaseks osaks on arutelu, kus võtan kokku uurimuse tulemused. Töö lõpeb kokkuvõtte ja kirjanduse loeteluga.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1 Perestruktuurid muutuvad ajas

Kutsar ja Nahkur (2021) viitavad Eurostatile (2019), mille järgi pereks olemine ning eeldused peresuhetele aja möödudes muutuvad, mistõttu on universaalset definitsiooni perekonnale raske leida. Nimelt seaduslikud alternatiivid abielule, nagu näiteks registreerimata kooselu, on hakanud laialdasemalt levima ning siseriiklikud õigusaktid on hakanud vabas kooselus elavatele ning samasoolistele paaridele jagama rohkem õigusi. Samuti on nende uute legaalsete perevormide kõrvale tekkinud veel teisigi mitteabielulisi suhteid, mis on teinud statistikute ülesande koguda selle kohta uusi andmeid, mida riikide vahel võrrelda, väga keeruliseks.

Thomson (2014) on toonud välja, et erinevatest perestruktuuridest pärit lapsed peavad vastu astuma erinevatele elu mõjutavatele aspektidele - nimelt tänapäeval tõusutrendis olevad vaba kooselu, abieluväline laste saamine, mitme partneriga laste saamine, lahutus, uute partnerite leidmine toovad endaga kaasa perekonna keerukustumise.

1960. aastatel olid Euroopas levinud noorelt abiellumine, pere loomine ning madalad lahutusmäärad ja ebatraditsiooniliste perevormide harv esinemine. (Olah, 2015). Ka Eestis oli sel ajal abiellumine populaarne, samas oli tõusujoones ka lahutumus (Ainsaar jt, 2014). 20. sajandi lõpuks ning 21. sajandi alguses hakkas üha enam noori naisi ja mehi nendest eeltoodud traditsioonidest hoiduma, mille tulemusel tekkisid traditsioonilise tuumperekonna kõrvale mitmesugused erinevad perevormid, mis pildi suuresti mitmekesisemaks muutsid (Olah, 2015). Tänapäeval on laste saamine võrreldes 20. sajandi keskpaigaga märgatavalt vähenenud, naiste vanus esimese lapse saamisel tõusnud ning üha enam naisi siseneb tööturule, mis on toonud endaga kaasa väiksemad perekonnad (OECD, 2011). Kahanenud abielu- ning suurenenud lahutusmäärad on tõstnud laste arvu, kes kasvavad üles üksikvanemaga perekonnas või koos kasuvanemaga (OECD, 2011). Näiteks oli aastal 2014 Eestis üksi last kasvatavate vanemate arv 18 300, aastal 2020 aga juba 20 100 (Sarv jt, 2021).

1.2 Perekond

Perekonnale kui mõistele on keeruline leida ühtset määratlust. Viisid, kuidas inimesed perekonda määratlevad, erinevad nii riikidevaheliselt, aga ka -siseselt (Sharma, 2013). Perekond on miski, mida uuritakse põhjalikult mitmetes sotsiaalteaduste valdkondades, nagu näiteks sotsioloogias, psühholoogias, majanduses, antropoloogias, sotsiaalpsühhiaatrias ning sotsiaaltöös (Sonawat, 2001).

Kui üritada leida üks kõige traditsioonilisem perekonna definitsioon, siis Bhoje (2016) on öelnud, et perekonna puhul on tegu kõigis ühiskondades eksisteeriva sotsiaalse institutsiooniga, mis ühendab inimesed ühtseks grupiks ning kuhu sünnivad lapsed. Samuti on perekond ühiskonna põhiüksus ning esimene ja kõige vahetum sotsiaalne keskkond, millega laps kokku puutub. Perekonna moodustamiseks on vaja rohkem kui ühte inimest (Rahvaloenduse kodulehekülg, i.a.).

Tiit (2022) tõi välja, et tänapäeval käsitletakse perekonnana üksnes lähisugulus- või partnerlussuhtega seotud tuumperekonda: (1) koos elav (vaba)abielupaar ilma nendega koos elavate lasteta; (2) koos elav (vaba)abielupaar nendega koos elava lapse või lastega; (3) üksikvanem ühes temaga koos elava lapse või lastega. Samuti lisas Tiit (2022), et peretuuma kuuluvate laste puhul vanusepiirangud puuduvad, tähtis on vaid see, et laps oleks kas ühe või mõlema partneri bioloogiline või lapsendatud laps, elaks nendega püsivalt koos ega omaks omaenda perekonda, st last ega elukaaslast.

Küll aga on võimatu ühtselt määratleda, keda, kui suurel määral ning mis tingimustel inimesed oma pereliikmeteks peavad ning milliseid perestruktuure üldse perekonnaks peetakse. Siinkohal sekkuvad näiteks mitmed majanduslikud, sotsiaalsed, psühholoogilised ja ruumilised faktorid, mis inimeste hoiakuid sellel teemal mõjutada võivad. Perekonna subjektiivne määratlemine eeldab perepiiride määratlemist: „kes jääb sisse“ ja „kes jääb välja“ - need piirid võivad aja möödudes mõistagi mitmeid kordi ka muutuda (Qu ja Weston 2014). Ka ühe leibkonna liikmed võivad olla eriarvamusel selle kohta, keda nad oma pereliikmeteks peavad ning keda mitte – näiteks siis, kui üks lapsevanem leiab endale uue elukaaslase (Qu ja Weston, 2014).

1.3 Leibkond

Tihti kasutatakse „perekonna“ asemel või kõrval „leibkonna“ mõistet. Leibkond võib, aga ei pruugi erineda perekonnast. Leibkond koosneb ühel eluasemel elavatest inimestest, kes jagavad omavahel eelarvet või toitu (Statistikaamet, i.a.). Perekonna ja leibkonna mõistet ei saa siiski võrduma panna, kuna ühe katuse all võivad elada ka inimesed, kes ei ole omavahel suguluses, samuti võivad mõned veresugulased elada ajutiselt mujal (UNESCO, 1992). Seda tüüpi määratlus ei suuda tuvastada üksusi, mis toimivad perekonnana majanduslikus, sotsiaalses või emotsionaalses mõttes, kuid ei kuulu samasse leibkonda (Hodgson ja Birks, 2002). Erinevalt perekonnast moodustab ka üks elav inimene omaette leibkonna (Rahvaloenduse kodulehekül, i.a.). Leibkonnas võib olla üks või mitu perekonna tuuma, samas on olemas ka ilma peretuumata leibkondi (Tiit, 2022).

1.4 Abielu

Abielu kui juriidiline samm oma kooselu kinnitamiseks on suures pildis olnud alati kui kahe inimese vahelist armastust ja pühendumust tõendav akt. See seaduslik kooselu oli vanasti väga kindel ühiskonnainorm ning võib öelda, et isegi eeldus perekonna loomiseks. Tänapäeval on abielu oma põhimõtteliselt kohustusliku staatuse täiskasvanu tunnusena kaotanud ning selle tulemusena kogevad nii täiskasvanud kui ka lapsed isiklikus elus rohkem muutusi ja murranguid, kui varem (Hull jt, 2010).

Abielu on miski, mis seostub inimestele tihti armastuse, ühtsuse ning kindlustundega. Näiteks viitas Kasearu (2009) 1960-1970. aastatel kooli lõpetavate noorte hulgas läbi viidud uuringutele, millest selgus, et abiellumist peeti ideaaliks ning pere loomise suurimaks põhjuseks oli soov olla koos armastatuga. Järviste jt (2008) töid toetudes 2006. a Euroopa Sotsiaaluuringule välja, et eestlastele pakub seaduslik abielu võrreldes vaba kooseluga suuremat kindlustunnet nii laste saamisel kui ka kasvatamisel.

1.5 Vaba kooselu

Vaba kooselu on abielu kõrvale tõusnud kooseluvorm, mille levimus on tänapäeva ühiskonnas tõusujoones. Eesti noorema põlvkonna seas (alla 30-aastased) on just see kõige populaarsem kooselamise variant (Ainsaar jt, 2014). Viimase 30 aasta jooksul aset leidnud vabade kooselude levimuse suurenemist võib pidada üheks suurimaks industrialiseeritud maailma muutuseks (Di Giulio jt, 2019). Vaba kooselu võib nimetada mitmeti: vabaabielu, kooselu, partnerlus jne (Järviste jt, 2008).

Vaba kooselu hakkas ühiskonnas laialdasemalt levima alates 1960. aastatest, seda enamasti küll lühiaegse kooseluna enne abiellumist (Katus, 1998). Tänapäeval ei ole abielueelne kooselu aga enam niivõrd prooviabielu, kui see on alternatiiv abielule (Kasearu, 2003; Di Giulio jt, 2019). Samas tõi Kasearu (2003) välja ka teiste autorite vastupidiseid arvamusi - nimelt pidasid aastal 1990 Rindfuss ja Vanden Heuvel vabaabielu alternatiiviks pigem vallaliseks olemisele.

20. sajandil levinud norm, et heteroseksuaalsed paarid peale abiellumist kokku kolisid, on tänapäeval justkui pea peale pööratud: enamus paare, kes abielluvad, on enne seda juba mõnda aega koos elanud (Qu ja Weston, 2014). Tiit (2022) märkis, et registreerimata kooselu alustamine on üha rohkem hakanud levima just noorema põlvkonna seas.

Berrington (2001) ja Brown (2000) on toonud välja, et vaba kooselu määratlemisel on oluline, et mõlemad elukaaslased peavad oma suhet abielu sarnaseks. Samuti toob Kasearu (2003) välja Newcombi (1981) väite, et on oluline, et koos elavad ühise rahakasutusega ja seksuaalsuhetes olevad inividid oma kooselu vabaabieluna määratleksid.

Vaba kooselu laialdast levikut võrreldes varasema ajaga võivad mõjutada mitmed tegurid. Näiteks mängib suurt rolli individualismi kasv, mille puhul on inimesed muutunud rohkem enesekesksemaks ning enda huve rohkem arvestavamaks (Beck ja Beck Gernsheim, 2002). Samuti on maailmas vähenenud kristlike moraalnormide olulisus, sh abieluväliste seksuaalsuhete aktsepteerimine (Järviste jt, 2008). Siinkohal on oma panuse vabaabielude laialdasse levikusse andnud industrialiseerimine, millega kasvas naiste majanduslik iseseisvus ning soorollide, hoiakute ja väärtuste muutumine (Smock ja Gupta, 2002). Kui varasemalt võis üheks abiellumise põhjuseks olla ka majanduslik kasu, siis on tänapäevased riigi poolt pakutavad lastehoiuteenused ning peretoetused vähendanud naiste ja laste sõltuvust mehe ülalpidamisest (Järviste jt, 2008).

Vaba kooseluga kaasnevad nii plussid kui ka miinused. Vaba kooselu, lastega või ilma, seostatakse tihti pigem ebastabiilse suhtega (Qu ja Weston, 2008, 2012), millega kaasnevad riskid, nagu näiteks majanduslik haavatavus ning vara ja lapsekasvatusega seonduva jagamine (Qu ja Weston, 2014). Samas töid Järviste jt (2008) välja, et juriidiline seotus, vastutus ja kohustused vabaabielu puhul on väiksemad, ka suhte lõpetamine kergem ning kuskile ei kao ära hüved, mis kaasneksid ka abieluga, nagu näiteks püsisuhe, regulaarne seksuaalelu, ühine eluase ja lapsed.

Statistikast näeme, et vaba kooselu on Eestis väga levinud. Aastal 2018 elas iga kolmas laps Eestis vanematega, kes olid vabas kooselus - see moodustas kõrgeima osakaalu Euroopa Liidu riikide võrdluses (Kutsar ja Nahkur, 2021). Rahvaloenduse koduleheküljelt (i.a.) nähtub, et 2021. aastal oli vabaabielupaaride perekondade osakaal Eestis 27%. Statistikaameti (i.a.) andmetel oli 2021. aastal abielupaarile sündinud laste arv 5680, samas kui vabaabielust sündinud laste arv oli 6770. Samuti ilmnes, et seaduslikust abielust sündinud laste arv ületas vabaabielust sündinud laste arvu viimati 2004. aastal, peale seda on pilt iga-aastaselt olnud vastupidine. Registreerimata kooselus sündinud lapsi on Eestis rohkem, kui paljudes teistes Euroopa riikides (Järviste jt, 2008). Tänapäeval on Eesti ühiskonnas levinud ka trend, et lapsed sünnivad vabas kooselus olevatele vanematele, kes sõlmivad ametliku abielu alles hiljem (Sarv jt, 2021).

1.6 Lapsed erinevates peretüüpides

Perioodil 2009-2018 elasid vaid 51-54% Eesti lastest koos kahe abielus vanemaga, mis oli Euroopa Liidu üks madalaimaid näite (Kutsar ja Nahkur, 2021). Dinisman jt (2017) on toonud välja, mõlema vanemaga elavad lapsed hindavad aspekte nagu turvatunne kõrgemaks, kui üksikvanemaga ning lahus vanematega perekondadest pärit lapsed. See viitab sellele, et keerulisemate muustritega peremudelid (üks vanem on lahkunud, kasuvanem on lisandunud) ei kujuta endast lastele nii kindlat perestruktuuri, kui kaks bioloogilist vanemat.

Aastal 2009 elas iga viies Eesti laps üksikvanemaga, kuid aastal 2018 oli nende laste osakaal 15% (Kutsar ja Nahkur, 2021). 2021. a rahvaloenduse andmetel on üksikemaperekondade osakaal Eestis 16%, samas kui üksikisaperekondade osakaal on tunduvalt väiksem, 2%. Kõige sagedasemal määral jääb lapsevanem üksikvanemaks kas partneri surma, oma valiku või lahutuse tagajärjel (Bhoje, 2016). Uuringud on välja toonud, et üksikvanema ressursse ja võimalusi arvesse võttes on

lapse kasvatamine üksikvanema perena märksa keerulisem, kui kahe vanema olemasolul (McLanahan jt, 2009).

Woessmann (2016) on märkinud, et üksikvanematel kipub olema vähem rahalisi ressursse, mis piirab nende võimalusi investeerida lapse arengusse. Samuti lisab Woessmann (2016), et üksikvanematel võib olla vähem aega, mida lastega koos veeta ning ebastabiilne partnerlus võib üksikvanemale tekitada psühholoogilist ja emotsionaalset stressi, mis võib mõjutada negatiivselt ka last. Viimase aja uurimused on näidanud tundmuste ning vaimse arengu hälbeid lastel, kellel puudub võimalus suhelda ühe (või mõlema) vanemaga (Tiit, 2022).

Kutsar ja Raid (2019) viitasid Levinile (1994), kes on öelnud, et lahku läinud vanemate lapsed mõistavad perekonda teistmoodi - kui lapse vanemad lähevad lahku ning loovad omale uued perekonnad, mille tulemusena tekib lapsele mitu uut kasuvanemat, võib see lapses segadust tekitada. Laps võib arvata, et ta kuulub kas ema, isa või siis mõlema osapoole perekonda, kuid samas võib ta jääda ka nende kahe perekonna vahele ning tunda, justkui ei kuuluks ta kuhugi. 2011. a rahvaloendusest selgus, et umbes 9% Eesti lastest elab koos kasuvanemaga (Kutsar ja Nahkur, 2021).

Uuringud on välja toonud, et kuna kasuisa roll võib lapse kasvatamisel olla väiksem, ei pruugi laps saada vajalikul tasemel emotsionaalset tuge ei oma kasuisa ega eemalelava bioloogilise isa käest (Carlson ja Meyer, 2014). Samuti on jõutud järeldusele, et kasuvanemad pühendavad lapse kasvatamisele vähem aega ning kasuisadel on suurem tõenäosus lapsi, kellega nad koos elavad, hooletusse jätta või väärkohelda (Sedlak jt, 2010). Amato (1987) on viidanud mitmetele autoritele ning toonud välja, et lapse ja kasuvanema vaheline suhe võib olla stressirikas mitmel põhjusel: kasuisad on ebakindlad, kui suurel määral oma partneri lapsi distsiplineerida või nende suhtes kiindumust välja näidata, kasuisadel ja -lastel võivad olla erinevad harjumused ja reeglid, lapsed võivad näha kasuisa kui rivaali, kelle vastu ema tähelepanu eest võidelda ning lapsed võivad tunda lojaalsust eemalelava bioloogilise vanema vastu ning tunda end süüdi, kui kasuvanem neile meeldima hakkab. Samas lisas Amato (1987), et kasuvanemad võivad pakkuda emotsionaalselt tuge ja seltskonda lastele, kelle suhtlus eemalelava bioloogilise vanemaga on kahanenud.

1.7 Samasooliste paaride perekonnad

Kuigi tänapäeva ühiskonnas on samasooliste paaride kooselu teema saanud palju aktuaalsemaks ning aktsepteeritumaks, kui see oli aastaid tagasi, on tegu siiski võrdlemisi ebatraditsioonilise perekonnavormiga. Vaidlused samasooliste paaride kooselu ning abieluvõrdsuse ümber on ka käesolevalt aktuaalsed, mitmed riigid ei tunnista samasoolisi paare paaridena ega nende ühist lapsevanemateks olemist (Tryfonidou ja Wintemute, 2021). Vaba kooselu reguleeritakse mitmetes riikides samasooliste paaride puhul ning paljudes riikides ei ole samasooliste paaride abielu seaduslik just selle tõttu, et abielu peetakse pühaks ning selle laiendamine heteroseksuaalsetelt paaridelt samasoolistele õõnestaks seda kui institutsiooni (Järviste jt, 2008).

2014. aastal võeti Eestis vastu kooseluseadus, mille alusel on samasoolistel paaridel õigus sõlmida kooseluleping, mis annab neile abieluga sarnased õigused ja kohustused, milleks on näiteks kohustus partneritel teineteist ülal pidada ja toetada ning õigus lapsendada (Kooseluseadus, 2014).

2023. a koalitsioonileppes toodi välja, et plaanis on muuta perekonnaseadust selliselt, et abielu sõlmitakse kahe täiskasvanud inimese vahel ning võtta vastu kooseluseaduse rakendusaktid (Koalitsioonilepe, 2023).

Ühiskonnad, sh Eesti ühiskond on liikunud perestruktuuride mitmekesisustumise suunas, mis viitab üldisele liberaalsusele perekonnaga seotud hoiakutes. Tavapärase traditsioonilisest abielupaarist ning nende lastest koosneva perekonna kõrvale on tekkinud keerukamad perestruktuurid, mille keskmesse jäävad tihtilugu just lapsed. Millised on laste hoiakud seoses peremudelitega ning kuidas on nende perestruktuuride taju viimase 13 aasta jooksul muutunud, sellele üritan vastata järgneva uurimusega.

2. METOODIKA

2.1 Uurimismeetod

Oma bakalaureusetöös kasutan kombineeritud uurimisviisi - kvantitatiivne uurimisviis võimaldab saada statistilise ülevaate laste arvamustest ning kvalitatiivne lähenemine võimaldab saada teada laste põhjendusi antud vastustele. Oma uurimuse aluseks kasutan Jan Trosti ja Irene Levini

küsimustiku “Mis on perekond?” Marika Rootsi poolt kohandatud versiooni, millele lisasin omalt poolt veel kolm perekonna koosluse tüüpi: lasteta ning lastega samasoolised paarid ja üksik naine, kellel on lemmikloom. Antud kooslused lisasin ankeetküsitluse juurde tulenevalt tänapäeval ühiskonnas aset leidvast vaidlusest kooseluseaduse üle ning samuti pidades silmas seda, et sageli kipuvad lapsed oma pereliikmete loetellu lisama ka lemmikloomi, mis tuli välja nt Djakivi (2018) bakalaureusetöös.

Mind huvitas, kuidas jaotuvad vastused minu uuringus osalenute vahel ning millised on nende põhjendused antud vastustele. Seega kombineerisin omavahel ankeetküsitluse (LISA 1) ning poolstruktureeritud rühmaintervjuu. Ankeetküsitluses said lapsed esmalt anda oma hinnangu sellele, milliseid kooslusi saab nende arvates pidada perekonnaks. Ankeetküsitluse täitmise järel viisin läbi vabas vormis rühmaintervjuu, millega andsin lastele võimaluse avaldada oma seisukohti seoses perevormidega ning põhjendada oma ankeedis antud vastuseid.

2.2 Valim

Uuringu viisin läbi kahe Viljandimaa, ühe Tartumaa ning ühe Tartu linna kooli 6. klasside õpilastega vanuses 12-14 aastat. Neljas koolis osales uuringus õpilasi 11 klassikomplektist, kokku 225 vastajat, sh. 111 (49,3%) olid tüdrukud ning 108 (48%) poisid; 6 isikut (2,7%) ei soovinud ankeedis oma sugu määratleda. Osalenutest 148 olid 12-aastased, 73 olid 13-aastased ning üks õpilane oli 14-aastane. Kolm vastanut oma vanust ankeedis välja ei toonud. Perestruktuuride kaupa jaotusid uuringus osalenud lapsed järgmiselt: 170 last olid pärit kahe bioloogilise vanemaga perekonnast, 14 vastanut kasuvanemaga perekonnast, 37 üksikvanemaga perekonnast ning kahe vastanu perestruktuur eeltoodud variantide hulka ei kategoriseerinud. 2 õpilast jätsid oma perestruktuuri määratlemata.

2.3 Uurimuse käik

Et leida koole, kes oleksid nõus, et ma nende 6. klasside õpilaste seas uuringut läbi viin, saatsin perioodil 2022. a detsember - 2023. a jaanuar 20-le Tartumaa ja Viljandimaa koolile ennast ning minu uuringut tutvustava e-kirja. Koolid, kellele kirjutada, valisin juhuslikult. Jaatava vastuse sain nelja kooli juhtkonnalt. Edasi suhtlesin klassijuhatajatega või ühiskonnaõpetuse õpetajatega, kelle

tundides võimaldati mul ankeetküsitlus ning vestlus läbi viia. Nende kaudu edastasin ma ka lühikese uuringut tutvustava kirja lapsevanematele, kus küsisin nende nõusolekut, et nende laps minu uuringust anonüümselt osa võtab. Neljas koolis kokku oli 4 õpilast, kelle vanemad ei olnud lapse osalemisega uuringus nõus, st nende lapsed ei saanud ankeetküsitlust täita ega rühmavestluses osaleda. Olenevalt koolist tegelesid need õpilased väljaspool klassiruumi mõne muu õpetaja poolt määratud tegevusega või viibisid samas klassiruumis ilma ankeetküsitlust täitmata ning arutelus kaasa löömata. Kokkuleppel koolidega viisin andmekogumise läbi 2023. a jaanuari- ning veebruarikuus. Ühes koolis toimus tegevus klassijuhatajatunnis ning kolmes ülejäänud koolis ühiskonnaõpetuse tundides. Peale ankeetide täitmist arutasime vastuseid õpilastega, lastel oli võimalus valida, kas soovivad rühmavestluses osaleda. Laste osakaal, kes rühmavestlustest aktiivselt osa võtsid, erinevate klasside vahel varieerus, kuid hinnanguliselt võtsid aruteludest osa veidi alla poole õpilastest. Viisin sisse väikse muudatuse võrreldes M. Rootsi lähenemisega – fookusgrupiintervjuude asemel lugesin ükshaaval klassi ees küsimusi lastele ette ning kõik, kes soovisid, said oma arvamust minu ja teiste klassikaaslastega jagada. Kõik laste poolt öeldu panin endale samaaegselt arvutisse nende nõusolekul kirja.

2.4 Analüüsimetod

Ankeetküsitluse vastuseid analüüsisin kahemõõtmeliste sagedusjaotuste abil. Sarnaselt M. Rootsi uuringule on analüüsilõigeteks vastajate sugu, vanus ja peretüüp. Peretüübi tunnuse moodustasime laste- ja vanematevahelise seotuse alusel järgmiselt: (1) kahe bioloogilise vanemaga koos elavad lapsed; (2) kasuvanemaga koos elavad lapsed (ühe bioloogilise vanema kõrvale on tulnud uus partner); (3) üksikvanemaga pere; (4) muu (perekonnatüübid, mis ei sobitunud eeltoodud kategooriate alla). Analüüsiks kasutasin paketti IBM SPSS Statistics. Et uurida välja laste põhjendused ankeedis antud vastustele, kasutasin temaatilise analüüsi meetodit. Tulemuste ilmestamiseks lisan teksti tsitaate laste ütlustest. Laste ütlused ei ole stiililiselt korrigeeritud.

Analüüsis võrdlesin oma uuringus saadud vastuseid ka M. Rootsi 2010. aasta uuringu vastustega. Analüüsides vastuseid soo tunnuse alusel jätsin välja need kuus indiviidi, kes oma sugu ei määratlenud ning vanuse tunnuse alusel ühe 14-aastase isiku ning need õpilased, kes oma vanust ei avaldanud. Samuti ei analüüsinud ma peretüübi tunnuse lõikes eraldi kahte isikut, kelle peretüüp langes kategooria “muu” alla. Sellised valikud tulenesid soovist hoida meie uuring analoogsena M.

Rootsi omaga, et teostada korrektne võrdlus ning tuua välja seosed 12-13-aastaste laste, poiste ja tüdrukute ning kolme peretüübi võrdluses. Võrdluse M. Rootsi analoogse tööga 2010. aastast esitan lihtvõrdlusena (Tabel 1), kuna M. Rootsi kogutud andmestik ei ole säilinud.

2.5 Uurimuse eetilised aspektid

Uurimuses osalemine oli kõigile õpilastele vabatahtlik, samuti rõhutasin küsitlust sisse juhatades, et kui lapsed tunnevad, et mõnele küsimusele vastata ei soovi, siis ei ole ka see kohustuslik. Kõige rohkem jäeti vastamata 13. küsimusele (34 õpilast), kus lapsed pidid vastama, kas sooviksid tulevikus ise abielluda, vabas kooselus elada või üksikuks jääda. Samuti jättis 15 last vastamata 9. küsimusele, kus pidid määratlema, kas koos elavad samast soost isikud moodustavad perekonna. Olles vaadanud läbi kõik õpilaste poolt täidetud ankeedid julgen väita, et lapsed võtsid antud teemat pigem tõsiselt. Naljatlevaid vastuseid ma sisuliste küsimuste puhul ei tuvastanud, mistõttu kasutan analüüsis kõiki 225 täidetud ankeeti.

Üheks eetiliseks aspektiks on lapsel oma soo määratlemine. Erinevalt Marika Rootsi ankeedist, kus said lapsed valida kahe variandi (poiss ja tüdruk vahel), oli meie ankeedile lisatud juurde ka kolmas variant ehk “ei sobi kumbki või ma ei soovi vastata.” See otsus sai võetud vastu arvestades tänapäevaseid ühiskonnakorraldusi, nt *non-binary* ehk mittebinaarse sooidentiteedi laiemat levikut. Sooidentiteet on tänapäeval üpris tundlik teema ning kindlasti soovisime hoiduda end ei poisi ega tüdrukuna identifitseerivate isikute solvamisest. Hilisemas vabas vormis vestluses ei puudutanud ma vastanute soolise määratlemise teemat, eeldades selle tundlikkust. Samas tähendab see seda, et kui uuringus laste suuliselt avaldatud vastuseid sugude kaupa välja toon, oleks tegu justkui minupoolse eeldamisega, mis soost nad on. Need aspektid lähevad seega omavahel vastuollu.

Ühe uuringus osalenud kooli ühiskonnaõpetuse õpetaja tõi küsimuse “Kellega sa igapäevaselt koos elad?” puhul kriitiliselt välja, et küsimuses ei ole justkui arvestatud nt lastekodulastega - antud küsimus võib neile tekitada ebamugavust. Uuringu läbiviijana olen ühest küljest sellega nõus. Samas ei esinenud 225 vastaja hulgas mitte kedagi, kes oleks antud küsimusele vastamata jätnud.

2.6 Uurimuse piirangud

Minu uurimuses osalenud 225 õpilase puhul on tegu mugavusvalimiga. Tegemist on väikesemahulise mitteesindusliku läbilõikeuuringuga, mis ei võimalda üldistuste tegemist kogu vanusegrupile Eestis ega testida hüpoteese. Siiski on võimalik laste arvamuste nähtavakstoomine ning hinnangu andmine laste hoiakute ja tõlgenduste muutumisele 13 aasta taguse ajaga võrreldes.

3. ANALÜÜS

3.1 Laste arvamused perestruktuuridest

Ankeedis oli 11 koosluse (võimaliku perestruktuuri) iseloomustus, mille kohta said lapsed vastata, kas tegemist on perekonnaga või mitte. Tabelis 1 esitan võrdlevalt 2010. ja 2023. aasta õpilaste vastused vastaja soo lõikes. Poiste ja tüdrukute hinnangute (kahe nominaaltunnuse) vahelist erinevust testin *Crameri V* statistiku abil. Edasise analüüsi esitan koosluste kaupa.

Tabel 1. Vastanute jaotus soo järgi, 2010 ja 2023 (%)

		Tüdruk		Poiss		V*	Kokku %	
		Jah	Ei	Jah	Ei		Jah	Ei
1. Riina ja Mart on abielus ja neil on tütar Kristi. Kas nad on perekond?	2023	100	0	100	0		100	0
	2010	97	3	100	0	0,098	98	2
2. Katariina ning Tarmo on koos elanud 10 aastat, kuid nad ei ole abielus. Neil on poeg Jürgen ja tütar Juta. Kas nemad on perekond?	2023	95	5	92	8	0,058	93	7
	2010	97	3	85	15	0,222*	93	7
3. Helle ja Rasmus on abielus. Neil on tütar Elo, kes elab nende juures, ja ka täiskasvanud poeg Tanel, kes elab teises linnas. Kas need neli on perekond?	2023	97	3	97	3	0,0002	97	3
	2010	91	9	85	15	0,094	89	11
4. Maarja on lahutatud ja kasvatab üksi oma poega Tiitu. Tiidu isa Rein elab samas linnas kus Tiitki. Kas need kolm on perekond?	2023	26	74	32	68	0,069	29	71
	2010	17	83	21	79	0,039	18	82
5. Marge on lahutatud ja tal on kaks tütart, Merike ja Merje. Marge abiellus uue mehe,	2023	79	21	76	24	0,037	78	22

Taaviga, ja neil on omavahel tütar, Piret. Kas need viis on perekond?	2010	76	24	68	32	0,085	73	27
6. Merike ja Merje on kümneaastased kaksikõed, kes elavad koos emaga. Nad külastavad iga kahe nädala tagant oma isa, kes elab teises linnas. Isal on uus naine ja laps. Kas Merike, Merje, nende ema ja eemalelav isa on omavahel perekond?	2023	27	73	35	65	0,079	31	69
	2010	24	76	12	88	0,141*	20	80
7. Merike ja Merje elavad koos ema ja tema uue mehega. Kas need neli on perekond?	2023	86	14	77	23	0,120*	82	18
	2010	81	19	61	39	0,224*	75	25
8. Kairi elab koos ema ja kasuisaga, kellega nad teevad koos palju huvitavaid asju. Ema ja kasuisa on abielus. Kairi isa elab teises linnas. Kairi saab isaga väga harva kokku. Kas Kairi, tema ema ja eemalelav isa on perekond?	2023	24	76	43	57	0,207*	34	66
	2010	22	78	33	67	0,124*	25	75
9. Mati ja Taavi elavad koos. Kas nad on perekond?	2023	21	79	18	82	0,041	20	80
	2010	-	-	-	-	-	-	-
10. Jüri ja Margus elavad koos ning kasvatavad üheskoos last. Kas need kolm on perekond?	2023	82	18	50	50	0,334*	66	34
	2010	-	-	-	-	-	-	-
11. Jaana on 30ndates naisterahvas, kes elab koos oma kassi Miisuga. Jaanal ei ole elukaaslast ega lapsi. Kas Jaana ja Miisu on perekond?	2023	72	28	54	46	0,185*	63,5	36,5
	2010	-	-	-	-	-	-	-

*Tunnuste vaheline statistiline seos on oluline ($p \leq 0,05$).

Rüina ja Mart on abielus ja neil on tütar Kristi. Kas nad on perekond?

Tegemist on kõige tüüpilisema peremudeliga ja see ei tekitanud vastanute seas erimeelsusi: 100% vastanutest leidis, et abielus vanemad, kellel on lisaks ka laps, moodustavad kindlalt perekonna. Ka hilisemas arutelus kõlanud suulised põhjendused olid lastel sarnased, kõige enam toodi peret ühendavate teguritena välja just abielu ning rõhutati lapse olemasolu. Laste selgitustest ilmneb, et tüdrukud rõhutavad enam pereliikmete vahelise armastuse olemasolu, poisid aga seaduslikku abielu ning ühist perekonnanime.

„...jah, nad on emotsionaalselt seotud ja elavad ühe katuse all.“ /tüdruk/

„...kui nad on abielus, siis nad armastavad üksteist ja peres on armastust vaja. Pluss neil on laps.“ /tüdruk/

„...sest nad on abielus, neil on tütar, sama perenimi, tütar on nii mehe kui naise oma. Abielu tegi neist pere.“
/poiss/

„...jah, see kõlab õigesti.“ /poiss/

Võrreldes vastuseid Marika Rootsi uuringu tulemustega selgub, et laste hinnangud klassikalise tuumperekonna kohta ei ole muutunud. Ka toona oli valdav enamus lastest arvamusel, et abielupaar Riina ja Mart ning nende tütar moodustavad perekonna.

Katariina ning Tarmo on koos elanud 10 aastat, kuid nad ei ole abielus. Neil on poeg Jürgen ja tütar Juta. Kas nemad on perekond?

Teine võimalik peremudel erines eelmisest selle poolest, et seaduslik side abielu näol vanemate vahel puudub. Küsimuse eesmärk oli näha, kuidas hindavad õpilased abielu olulisust lapsevanemate vahel ning kas selline õiguslik seotus mängib rolli perekonna määratlemisel. Analüüsist selgus, et 93,3% vastanutest olid arvamusel, et vabas kooselus elavad vanemad ning nende lapsed moodustavad perekonna. 6,7% lastest olid aga vastupidisel arvamusel, millest võib järeldada, et tänapäeval on ka noorema põlvkonna seas traditsiooniliste maailmavaadetega inimesi. Kuigi tüdrukute osakaal, kes ei pea õiguslikku alust perekonna määramisel oluliseks (94,6%) on veidi suurem poistest (91,7%), siis erinevalt M. Rootsi uuringu vastustest statistiliselt olulist erinevust ei eksisteeri. Sellest nähtub, et kui poisid kippusid 13 aastat tagasi olema tüdrukutest veidi traditsioonilisemad, siis antud vaba kooselu puudutava küsimuse puhul see tänavu esile ei tule. Analüüsides õpilaste vastuseid vanuse ning peretüübi järgi statistiliselt olulist erinevust samuti ei ole. Sellest kõigest järeldub, et suurema osa laste jaoks ei ole seaduslik abielu määrav faktor perekonnaks olemise juures. Sarnase järelduse tegi ka M. Roots oma töös.

Suulistes vestlustes olid esindatud nii registreerimata kooselu poolt- kui ka vastuargumendid, näiteks:

„...Ei, sest nad ei taha abielluda.“ /poiss/

„...Ei, sest nad ei ole abielus, vajalik on abieluettepanek ja sama perekonnanimi. Alles siis saab olla perekond.“ /poiss/

„...selleks ei pea olema abielus, et elada koos ja olla pere.“ /tüdruk/

„...sõrmus ei tee pere, seega jah.“ /tüdruk/

„...kui on laps, siis see kinnitab, et on pere.“ /poiss/

Taaskord selgub, et mitmed poisid rõhutasid abielu olulisust ning just seadusliku aluse puudumine oli siinkohal faktor, mis pani neid küsimusele eitavalt vastama. Tüdrukute seas kõlas pigem vastupidiseid arvamusi – nemad tõid välja, et koos elada ja olla perekond saab olla ka ilma abieluta.

Helle ja Rasmus on abielus. Neil on tütar Elo, kes elab nende juures ja ka täiskasvanud poeg Tanel, kes elab teises linnas. Kas need neli on perekond?

Kolmanda näite puhul on tegu jällegi klassikalise tuumperekonnaga. Erinevus seisneb aga selles, et üks lastest on täiskasvanuks saanud ning perest eemale kolinud. Paljud õpilased olid eelnevate küsimuste juures seisukohal, et just ühe katuse all elamine on üks faktoritest, mis teeb perekonnast perekonna. Analüüsisist selgus, et 97,3% kõikidest vastanutest olid seisukohal, et eeltoodud neljaliikmelist kooslust saab nimetada perekonnaks. 2,7% küsimusele vastanud õpilastest olid seega arvamusel, et ruumiline eraldatus on siinkohal oluliseks perekonnaliikmelisuse määratlejaks. Siinkohal kujuneb välja selge erinevus M. Rootsi uuringu tulemustega, kus palju suurem hulk ehk 11% vastajatest olid seisukohal, et perest eraldi elavat poega ning tema vanemaid ja õde ei saa omavahel perekonnaks pidada. Samuti selgus M. Rootsi analüüsis, et vanuse ja peretüüpide järgi ilmnesisid statistiliselt olulised erinevused, st 12-aastaste seas oli perest eemalelavat poega perekonda kuuluvaks pidavaid lapsi 75%, 13-aastaste seas vaid 13% ning kõik kasuvanemaga lapsed pidasid kodust lahkunud poega pereliikmeks, samal ajal kui 21% üksikvanemaga lastest ning 9% bioloogiliste vanematega lastest seda ei teinud. Sellist erinevust meie analüüsis hetkel välja ei tulnud. Antud küsimus tõi klassiruumides esile ka üpris elavad arutelud, kohati ka mõned vaidlused. Mõned vastajad pidasid selle küsimuse juures kõige olulisemaks määrajaks just ruumilist seotust, samas kui teised ühe katuse all elamist selle peremudeli puhul nii oluliseks ei pidanud:

„...kui neil on täiskasvanud isik peres, kes ei ela koos, siis need neli ei ole pere, sest üks poeg ei ela nendega koos, seega ei ole perekond.“ /poiss/

(vastuseks eelmisele) „...kui vanaema ei ela sinuga koos, kas see tähendab, et ta ei ole sinu pere?“ /poiss/

„...poeg sõitis ära näiteks töö pärast aga mitte sellepärast, et ei tahaks perekond olla.“ /poiss/

Mitmete tüdrukute suulistest põhjendustest nähtus, et nemad peavad kõige tähtsamaks faktoriks just bioloogilisi sidemeid:

„...jaa, nad on omavahel seotud geenidega.“ /tüdruk/

„...neil on sama veri.“ /tüdruk/

Vastustest näeme, et ruumilise aspekti kaaluvad siinkohal üle muud faktorid ning suuremas osas arvatakse perest eemale kolinud poeg siiski pereliikmeks.

Maarja on lahutatud ja kasvatab üksi oma poega Tiitu. Tiidu isa Rein elab samas linnas kus Tiitki. Kas nemad kolm on perekond?

Neljas võimaliku perestruktuuri näide tõi sisse abielulahutuse ning üksikvanemluse teema. Siiski oli mainitud, et lapse bioloogiline isa elab emale ja pojale üsna lähedal. Analüüsist selgus, et üpris suur osa (71%) kõikidest vastanutest olid seisukohal, et perest eraldunud lapsevanemat ei saa enam teistega perekonnaks pidada; 29% õpilastest olid aga vastupidisel arvamusel. Tüdrukute ja poiste vastuste vahel statistiliselt olulist erinevust ei esinenud, kuid poisid pidasid perest eraldunud isa pereliikmeks rohkemal määral (32,4%) kui tüdrukud (26,2%). Vanuse puhul ilmnes aga statistiliselt oluline erinevus: 12-aastastest vastanutest 29,3% ning 13-aastastest 24,3% olid seisukohal, et Maarja, Rein ja Tiit on omavahel perekond. Ka erinevatest peretüüpidest pärit vastanute vahel ilmnes statistiliselt oluline erinevus ($V=0.166$), nimelt vaid 7,1% kasuvanemaga perekonnast pärit lastest oli seisukohal, et antud peremudeli puhul on tegu perekonnaga, samas kui bioloogiliste vanematega ning üksikvanematega perekondadest laste puhul oli see osakaal vastavalt 29,2% ning 33,3%. Sarnased tulemused ilmsid ka M. Rootsi uuringus – kahe bioloogilise vanemaga perekonnast pärit lastest 20% ning üksikvanemaga perest pärit lastest 17% pidasid eeltoodud perestruktuuri perekonnaks, kasuvanemaga perekonnast pärit lastest ei vastanud küsimusele jaatavalt aga mitte ükski laps. Siinkohal joonistub välja seaduspärasus, et kasuvanemaga lapsed ei pea perest eraldunud isa pereliikmeks. Hilisemates vestlustes ilmsid vastakad arvamused ning sarnaselt M. Rootsi intervjuudele tulid aruteludesse sisse nii bioloogilised, ruumilised, emotsionaalsed kui ka eetilised argumendid. Mitmed vastajad tõid välja, et vastust andes mängib suurt rolli vanemate lahutuse fakt:

„...kui nad on lahus, siis nad pole emotsionaalselt perekond.“ /tüdruk/

„...kui on lahutatud ja isa elab kaugemal, siis nad ei ole perekond, sest ta jättis naise ja lapse maha.“ /poiss/

„...ei ole, sest isa läks perest ära ja ei saa perre tagasi tulla.“ /poiss/

„...nad kolm ei ole perekond, pigem oleks poja jaoks nagu kaks perekonda.“ /poiss/

„...ei ole, sest kui nad on lahutatud, siis nad ei armasta üksteist enam ja ei taha pere olla.“ /tüdruk/

Osade laste jaoks oli kõige olulisem aga see, et vanemad on ühise lapse kunagi saanud ning vanemate lahutus ei saa olla määrav nende perekonnana määratlemisel:

„...on pere, sest nad mõlemad on ühise lapse sünnitanud ja kunagi olid perekond.“ /poiss/

„...isa võib Hiinas ka elada, aga nad on ikka sama perekond.“ /poiss/

Nendest vastustest näeme taaskord, et tüdrukud lähevad oma põhjendustes rohkem emotsionaalsetest aspektidest ning armastusest, samas kui poisid vaatavad asjale veidi teise pilguga, tuues enim esile fakti, et isa on oma pere maha jätnud.

Marge on lahutatud ning tal on kaks tütar Merike ja Merje. Marge abiellus uue mehe Taaviga ja neil on omavahel tütar Piret. Kas need viis on perekond?

Meid huvitas, kuidas suhtuvad lapsed peremudelisse, kui lahutatud ema abiellub uue mehega, kellega veel omakorda laps saadakse. Esindatud on õiguslik alus ehk abielu, kasuvanemlus ning ka bioloogiline alus, kuna Pireti puhul on tegu Merikese ja Merje poolõega. Vastuseid analüüsisel selgus, et 77,4% vastanutest oli seisukohal, et antud viieliikmelist kooslust saab nimetada perekonnaks, 22,6% seda arvamust aga ei jaganud. Jaatavate vastuste osakaal on üsna ligilähedane, kuid veidi kasvanud võrreldes M. Rootsi uuringus selgunule, kus küsimusele vastasid jaatavalt 73% vastanutest. Antud küsimuses olid poisid ja tüdrukud üsna ühte meelt, nimelt 79,2% tüdrukutest ning 76,2% poistest pidasid ema, tema tütreid, uut meest ning nende ühist last omavahel perekonnaks. Statistiliselt olulist erinevust seega ei esinenud, nagu M. Rootsi töös. Küll aga ilmnisid need vanuse ($V=.14$) ning peretüüpide ($V=.12$) puhul. 75,7% 12-aastastest vastanutest pidas eeltoodud peremudelit perekonnaks ning samal arvamusel olid ka 81,2% 13-aastaseid. Kui M. Rootsi uuringus peretüüpide järgi vastused käesolevale küsimusele statistiliselt ei erinenud, siis selgus meie uuringus aga, et lapsed, kes on ise pärit kasuvanemaga perekonnast, peavad antud perestruktuuri võrreldes teiste peretüüpidega kõige rohkem perekonnaks (92,9%). Neile järgnesid bioloogiliste vanematega (76,8%) ning üksikvanemaga (71,4%) perekondadest pärit õpilased. Oma vastuseid põhjendasid lapsed suuliselt lähtudes nii ruumilisest, emotsionaalsest kui ka bioloogilisest aspektist.

„...on pere, kui naine leidis endale mehe ja neil on kasutütar. Nad on pere, kui üksteist austavad ja armastavad ega koli eraldi ega lähe lahku. Ka kasuema ja kasuisa on perekond. Võõrad inimesed ühe katuse all ei oleks pere.“ /tüdruk/

„...veri ei tähenda perekonda, armastus tähendab.“ /tüdruk/

„...pole tähtis, et pole sama isa, kui isa armastab ja hoolib, siis ikkagi perekond.“ /tüdruk/

„...kui ema armastab kasuisa ja nad elavad koos ja neil on tütar ka siis see teebki perekonna.“ /tüdruk/

Siit näeme taaskord, et tüdrukud mainivad korduvalt armastust ehk emotsionaalset aspekti ning toovad selle välja kui põhilise faktori, mis teeb perest pere.

Merike ja Merje on kümneaastased kaksikõed, kes elavad koos emaga. Nad külastavad iga kahe nädala tagant oma isa, kes elab teises linnas. Isal on uus naine ja laps. Kas Merike, Merje, nende ema ja eemalelav isa on omavahel perekond?

Antud näite puhul on tegu olukorraga, kus lapsed elavad koos üksikvanemaga, kuid külastavad regulaarselt oma eemal elavat isa, kes on loonud uue perekonna. Küsimusele vastanutest 30% olid seisukohal, et uue tuumperekonna loonud isa kuulub siiski perekonda ka oma eelmise naise ning lastega. Suurem osa ehk 70% seda arvamust aga ei jaganud. Meie tulemused erinevad veidi M. Rootsi omadest, kus oli eitavalt vastanuid rohkem ehk 80%. Sugude vahel statistiliselt olulist erinevust ei esinenud, küll aga vanuste vahel ($V=.114$). 30.6% 12-aastastest olid seisukohal, et antud näite puhul on tegu perekonnaga, 13-aastaste seas olid samal arvamusel aga 26,4% vastanutest. Samuti ilmnis statistiliselt oluline erinevus peretüüpide vahel ($V=.13$). Kõige vähem pidasid ema, lapsi ning eemalelavat isa, kellel on uus perekond, perekonnaks kasuvanemaga perekonnast pärit lapsed (21,4%). Bioloogiliste vanematega perekonna lastest 27.9% vastasid jaatavalt ning kõige rohkem jaatavaid vastuseid tuli üksikvanemaga perekonnast pärit laste seast (40,5%). See näitab üpris märgilist erinevust erinevatest peretüüpidest pärit laste hinnangute vahel antud perestruktuuri suhtes. Suulisest vestlusest ilmnisid erinevad vaatepunktid. Paljude jaoks omas seisukoha võtmisel suurimat tähtsust lahutuse fakt, eraldi elamine ning isa uus perekond. Samuti näitas mõni õpilane välja negatiivsust isa suhtes, kes oleks oma eelmise perekonna justkui reetnud.

„...isa on reetur.“ /tüdruk/

„...ei, kuna isal on teine perekond.“ /tüdruk/

„...ei, sest isal on tehniliselt uus pere uue naisega, pigem on kaksikõed omavahel pere.“ /poiss/

„...isa ei hooli väga vanast perest ja kahe nädala tagant on vähe külastada.“ /tüdruk/

„...laps saab öelda, et ta on mu isa, aga imelik on öelda, et sama perekond.“ /tüdruk/

Samas piisas mõnele lapsele ka ainult bioloogilisest sidemest, et pidada neid perekonnaks.

„...jah, sest isa ja lapsed saavad kokku ja isa hoolib lastest, laps seob perekonda.“ /tüdruk/

„...kui isa läks ära, siis see ei tähenda, et nad pole perekond.“ /poiss/

Kokkuvõtteks saab teha järelduse, et sarnaselt M. Rootsi uuringus ilmnenule on perekonna määratlemisel bioloogilise aspekt emotsionaalsest ning eetilistest aspektidest olulisem. Paljude jaoks sai määravaks see, et isa on leidnud uue naise, kellega on saanud ühise lapse, mistõttu ei peetud teda enam oma eelmise naise ja lastega ühtseks perekonnaks. Esindatud oli ka negatiivne meelestatus isa vastu, kes oma eelmise perekonna justkui uuega asendanud oli.

Merike ja Merje elavad koos ema ja tema uue mehega. Kas need neli on perekond?

Seekord on eemaldatud struktuurist ema ja uue mehe laps ning uuritud, kas ka see mõjutab kuidagi laste hinnanguid. Vastanutest 82,2% olid seisukohal, et lapsed, ema ning tema uus mees saavad olla koos perekond; 17,8% õpilastest olid aga vastupidisel arvamusel. Huvitav on see, et suurem osa vastanutest peab seda peremudelit perekonnaks võrreldes 5. küsimusega, kus oli lisaks veel ema ja tema uue mehe ühine laps. Poiste ja tüdrukute vahel esineb statistiliselt oluline seos ($V=.12$), nimelt oli tüdrukute osakaal, kes pidas eeltoodud nelikut perekonnaks (86,4%) märkimisväärselt suurem kui poiste osakaal (77,1%). Ka vanuse ($V=.169$) ning peretüüpide ($V=.149$) puhul on statistilised seosed olemas. Bioloogilist ema, tema lapsi ning ema uut meest peavad perekonnaks 80,1% 12-aastastest ning 87% 13-aastastest lastest. Kõik vastanud, kes ise kasuvanemaga elavad, vastasid küsimusele jaatavalt, samas kui bioloogiliste vanematega perekonnast pärit lastest tegid seda 82% ning üksikvanemaga perest pärit lastest 77,8%. Kui võrrelda vastuseid M. Rootsi uuringu vastustega, siis selgub, et antud peremudelit perekonnaks pidavate laste osakaal on võrreldes 2010. aastaga (75%) tõusnud. Ka M. Rootsi uuringus ilmnis statistiliselt oluline seos sugude vahel, sarnaselt meile hindasid tüdrukud uue mehega peremudelit perekonnaks suuremal määral, kui poisid (vastavalt 81% ja 61%). Siiski näeme, et meie vastanute puhul pole tüdrukute ja poiste vaheline erinevus enam nii suur. Erinevalt meie analüüsis ilmnenule M. Rootsi uuringus peretüüpide ja vanuse vahel statistiliselt olulisi erinevusi ei esinenud. Oli mitmeid õpilasi, kes oma

suulises põhjenduses tõid välja emotsionaalse aspekti, ehk kuidas lapsed ja vanemad end ise antud olukorras tunnevad ning kuidas on nendevaheline läbisaamine.

„...oleneb, kas laps võtab kasuisa oma uueks isaks vastu.“ /tüdruk/

„...kui ema leiab uue armastuse ja elavad koos, siis tekib perekonna tunnetus.“ /tüdruk/

„...ema ja isa tahavad öelda, et nad on perekond, aga perekond sõltub ka sellest, kuidas lapsed seda vaatavad.“ /tüdruk/

„...kui isa saab tütardega hästi läbi siis rohkem pere tunne.“ /tüdruk/

Mitmed tõid taaskord esile ruumilise piiri olulisuse.

„...nad elavad kõik koos, seega jah.“ /poiss/

„...nad elavad koos pluss ühel on laps, seega jah.“ /poiss/

„...on pere, sest uus mees ja ema ja laps on uus pere. Aga ainult siis kui on abielus.“ /poiss/

Samuti toodi välja erinevaid vaatepunkte seoses vanemate bioloogilisusega.

„...jah, sest ema on bioloogiline.“ /tüdruk/

„...uus mees ei ole nende isa.“ /tüdruk/

„...jah, sest isafiguur on olemas.“ /tüdruk/

Taas ilmneb seaduspärasus, et tüdrukud viitavad enamasti emotsionaalsetele faktoritele, pidades oluliseks armastust ja lapse enda tundeid kasuisa suhtes. Poiste käest kuulsin suuresti ruumilise piiri ehk samal elamispinnal elamise väljatoomist.

Kairi elab koos ema ja kasuisaga, kellega nad teevad koos palju huvitavaid asju. Ema ja kasuisa on abielus. Kairi isa elab teises linnas. Kairi saab isaga väga harva kokku. Kas Kairi, tema ema ja eemalelav isa on perekond?

Antud näites on taaskord laps, kes elab koos oma ema ning kasuisaga. Seekord on aga selgemalt toodud esile lapse head suhted kasuvanemaga ning harv suhtlus bioloogilise isaga. Seega olimegi huvitatud, kuidas mõjutab hea ja tihe suhtlus kasuvanemaga laste hinnangut sellele, kas oma eemalelava isaga ollakse veel üks perekond. Küsimusele vastanutest 34,1% olid arvamusel, et Kairit, tema ema ning eemalelavat isa saab siiski nimetada perekonnaks, 65,9% olid aga teisel arvamusel. Poiste ja tüdrukute hinnangute vahel esines statistiliselt oluline erinevus ($V=.207$). Kui tüdrukutest pidas eeltoodud struktuuri perekonnaks 23,8%, siis poiste puhul oli see osakaal lausa

43,4%. Samuti esines statistiliselt oluline erinevus ($V=0.101$) peretüüpide vahel. Kasu- ja üksikvanemaga peretüübist pärit laste hinnangud olid üpris sarnased (jaatavalt vastasid kasuvanemaga lastest 30,8% ning üksikvanemaga laste puhul 30,6% vastanutest), siis bioloogiliste vanematega laste puhul oli jaatavaid vastuseid rohkem (33,9%). Vanuse puhul statistiliselt olulist erinevust ei ilmnenud. Võrreldes meie uuringu vastuseid M. Rootsi uuringu tulemustega näeme, et laste osakaal, kes eemalelavat isa perekonda kuuluvaks peavad ka siis, kui lapse ja kasuisa vahelised suhted on head, on aastatega tõusnud 25% pealt 34,1% peale. Ka 2010. a vastustest nähtus, et rohkem pidasid eeltoodud perestruktuuri perekonnaks poisid. Sarnaselt meie tulemustele oli M. Rootsi vastajate hulgas samuti bioloogiliste vanematega elavate laste seas rohkem jaatavaid vastuseid, kui teistest perestruktuuridest pärit laste seas. Vesteldes lastega selgus, et paljude puhul sai vastamisel otsustavaks bioloogilise isaga harv suhtlemine ja distants temaga, samuti toodi välja hea suhe kasuisaga kui argument, mis teeb neist perekonna:

„...kui ta uue isaga rohkem suhtleb, teeb huvitavaid asju ja on emaga abielus ja siis ta on isa eest ja eemalolevat isa näeb harva.“ /tüdruk/

„...ei, ta läks perest välja ja ei kohtu tütreaga.“ /poiss/

„...ei ole pere, sest eemalelav isa ei ela nendega koos ja emal on uus abikaasa. Uue abikaasaga saab pere olla.“ /poiss/

Samas piisas mõnele lapsele perekonna määratlemiseks ka lihtsalt eemalelava isa ja lapse vahelisest veresidemest:

„...jah, sest nad suhtlevad ja käivad ikkagi kuskil koos mõnikord, siiski sama veri.“ /tüdruk/

„...DNA on olemas, seega jah.“ /tüdruk/

Seega saame laste selgitustest järeldada, et selle küsimuse puhul jagunevad laste arvamused kahte leeri – on neid, kelle jaoks bioloogilistest sidemetest perekonna määratlemisest midagi võimsamat ei ole, samas kui teine osa lapsi jättis veresidemed siinkohal kõrvale ning tegid oma valiku toetudes inimeste vaheliste suhete headusele.

Mati ja Taavi elavad koos. Kas nad on perekond?

Järgmise küsimuse puhul kaldusime kõrvale kõige klassikalisemast emapõhisest perestruktuurist ning uurisime, kuidas määratlevad lapsed kahe meessoost isiku kooselu. Küsimuses ei täpsustanud me eraldi, milline on meestevahelise suhte iseloom, tõime välja vaid ühe katuse all elamise.

Analüüsisist selgus, et vastanutest 80% olid seisukohal, et Mati ja Taavi ei ole omavahel perekond. Peretüüpide ja sugude vahel statistiliselt olulist erinevust ei ilmnenu, kuid tüdrukute seas oli poistest rohkem neid, kes kahte kooselavat meest perekonnaks peavad (21,2%), samas kui poiste seas jagasid seda arvamust 17,9%. Statistiliselt oluline erinevus ($V=.142$) ilmnis aga vanuse puhul, küsimusele vastasid jaatavalt 18,7% 12-aastaseid ning 20,6% 13-aastaseid. Antud küsimus tekitas õpilaste seas kahtlemata kõneainet. Vestlustest ilmnis, et oli neid lapsi, kes kuuldes kahe meesterahva kooselamisest võtsid teema suhtes koheselt vastanduva positsiooni, näiteks:

„...selline asi pole võimalik.“ /poiss/

„...ei ole. Sest see on kahtlane.“ /tüdruk/

Mõned vastajad tõid välja nende jaoks perekonnaks siduvate faktorite, näiteks lapse ja abielu puudumise.

„...perekond on see, kui on mingi laps või kelle pärast olla pere, laps seob perekonda aga kui lihtsalt elavad kahekesi võivad olla lihtsalt elukaaslased, kui on laps siis on pere.“ /tüdruk/

„...ei ole põhjendatud, kas nad on abielus, sellepärast vastan ei.“ /tüdruk/

„...ei, sest neil ei ole last.“ /tüdruk/

Palju hakati arutlema selle üle, et Mati ja Taavi võivad olla lihtsalt sõbrad või toakaaslased ning ka selle suhtes võeti erinevaid positsioone. Mõni õpilane oli kindlal seisukohal, et kaks sõpra ei saa omavahel olla perekond, samas kui teised rõhused jällegi sellele, et kui sõbrad end perekonnana tunnevad, siis nii see olla võibki.

„...nad võivad olla semud, seega ei. Siin pole täpselt välja toodud.“ /poiss/

„...kui toakaaslased saavad hästi läbi saab olla nagu pere.“ /tüdruk/

„...ei saa vastata, see sõltub sellest, mis ise tunnevad.“ /poiss/

„...sõbrad võivad ka väga lähedased olla, et end pereks pidada.“ /tüdruk/

„...sellepärast ei ole perekond kohe, kui nad koos elavad. Elavad lihtsalt ühe katuse all, ei ole kirjas kas sõbrad või sugulased.“ /poiss/

Eelnevast saame järeldada, et kahe samast soost isiku kooselu lapsed perekonnana pigem ei määratle. Samas tõid paljud välja, et antud küsimuse puhul oleks võinud olla rohkem informatsiooni Mati ja Taavi vahelise elukorralduse kohta, mis oleks aidanud neil otsust langetada.

Jüri ja Margus elavad koos ning kasvatavad üheskoos last. Kas need kolm on perekond?

Järgmisena küsisime taaskord samasooliste isikute kooselu kohta, kuid lisasime seekord ka lapse, keda mehed ühiselt kasvatavad. Analüüsid eelmisele näitele antud vastuseid selgus, et just lapse puudumine oli miski, mis pani paljud õpilased eitavalt vastama. Soovisime uurida, kas ja kui palju muutuvad laste hinnangud samasoolise paari kohta, kui nad kasvatavad koos last. Analüüsist selgus, et 66,2% vastanutest leidis, et nimetatud kolmikut saab pidada perekonnaks, samas kui 33,8% sellega nõus ei olnud. Võrreldes eelmise küsimusega on jaatavalt vastanute osakaal tõusnud rohkem kui kolmekordselt, mis viitab sellele, et suur osa õpilasi on seisukohal, et laps on üks otsustavam faktor, mis seob inimesed perekonnaks. Sugude vahel esines märgatav statistiliselt oluline erinevus ($V=.334$). Lausa 81,7% tüdrukutest oli seisukohal, et Jüri, Margus ja nende laps on perekond, samas kui poiste hinnangud jagunesid täpselt pooleks. Siit saame järeldada, et tüdrukud kipuvad olema samasooliste paaride suhtes leebemalt meelestatud kui poisid. Samas võis hinnangute andmist mõjutada ka see, et tegu on meessoost isikutega, kes koos last kasvatavad. On võimalik, et kui küsimus oleks olnud sõnastatud kahe naise kohta, kes koos last kasvatavad, oleksid hinnangud olnud teistsugused. Ka vanusegruppide vahel esines statistiliselt oluline erinevus ($V=.13$), nimelt oli 13-aastaste osakaal, kes jaatavalt vastasid (72,5%) kõrgem samal arvamusel olnud 12-aastastest (63,6%). Peretüüpide vahel statistiliselt olulist erinevust välja ei tulnud. Hilisemas vestluses ilmnis mitmeid erinevaid seisukohti, näiteks mõne vastanu jaoks, kes küsimusele „ei“ vastas, mängis hinnangu andmisel kõige rohkem rolli just see, et tegu on kahe samast soost isikuga, näiteks:

„...selline asi pole normaalne, isegi kui nad pole omavahel sõbrad, siis see pole normaalne.“ /poiss/

„...ei ole, äkki juhtus midagi emaga, kes ei ole enam elus ja kaks venda kasvatavad koos last. Aga nad ei ole pere.“ /poiss/

„...ei ole, sest lapsed pole nende lapsed.“ /poiss/

Paljud vastanud olid aga vastupidisel arvamusel ning kommenteerisid oma valikut vastata küsimusele jaatavalt näiteks järgmiselt:

„...nad on 3-liikmeline perekond, nagu esimeses näites. See, et nad on samast soost, see ei muuda, et nad on pere.“ /tüdruk/

„...jah, kuna lapsel on vanemad, need on tema pere. Ja vanematel on laps, kokku on nad pere.“ /poiss/

„...pole mõjuvat põhjust miks ei ole, laps seob kolme inimest.“ /tüdruk/

„...kui nad armastavad seda last siis nad on pigem perekond, kui nad koos elavad ja suhtlevad ja kõik on hästi.“ /tüdruk/

*„...see ei ole see, kuidas meie vaatame, see on see, kuidas nemad tunnevad, võib olla et on Jüri laps aga Margus on toakaaslane ja koos kasvatavad, samas võivad olla ka hingesugulased, seal on mitmeid variante.“
/tüdruk/*

Kokkuvõtteks saame öelda, et kui võrrelda vastuseid 9. ja 10. küsimusele, tuleb selgelt välja, et lapse olemasolu on miski, mis paljude õpilaste jaoks teeb kooslusest perekonna, isegi kui kooselupaar moodustub samast sugupoolest. Siiski esines vastanute seas ka arvestatav hulk traditsioonilisema vaatega lapsi, kelle jaoks kaks samasoolist isikut pere moodustada kindlasti ei saa, olgu neil laps või mitte. Siinkohal oli traditsiooniline vaade suuremal määral esindatud poiste seas.

Jaana on 30ndates naisterahvas, kes elab koos oma kassi Miisuga. Jaanal ei ole elukaaslast ega lapsi. Kas Jaana ja Miisu on perekond?

Viimase näite puhul jätsime kõrvale lapsed ja abielu ning uurisime õpilaste käest hoopis seda, kas lemmikloom ja inimene saavad omavahel moodustada perekonna. Valik lisada ankeeti selline küsimus tulenes mitmetest uurimustest, kus lapsed on lemmikloomi oma pereliikmeteks nimetanud. Näites on esindatud naisterahvas, kellel ei ole elukaaslast ega lapsi, küll aga on tal kass. Vastuseid analüüsid selgus, et 64,1% vastanutest on seisukohal, et Jaana ja Miisu on perekond, 35,9% aga mitte. Poiste ja tüdrukute hinnangute vahel ilmnis statistiliselt oluline erinevus ($V=.185$), nimelt 72,2% tüdrukutest ja 54,4% poistest vastasid küsimusele jaatavalt. Statistiliselt oluline erinevus ilmnis ka peretüüpide puhul – bioloogiliste vanematega perekonnast pärit lastest pidasid Jaanat ja Miisut perekonnaks 66,9%, üksikvanemaga perekonnast pärit laste seas oli see osakaal 59,5%. Kasuvanemaga perekonnast pärit laste seas oli jaatavalt vastajaid vaid 42,9%, ehk nemad olid ainuke peretüüp, kelle seas eitavaid vastuseid jaatavatest rohkem oli. Et Jaana ja Miisu küsimust veelgi täpsemalt analüüsida, võrdlesime vastuseid ka laste vahel, kes ankeedi küsimuse „Kellega sa igapäevaselt koos elad?“ all tõid eraldi välja ka oma koduloomad ning kes seda ei teinud. Siinkohal olgu mainitud, et selles küsimuses ei olnud eraldi välja toodud, et lapsed peaksid kirja panema ka oma lemmikloomad, seega ei saa välistada, et loomi omavaid lapsi oli vastanute seas veelgi. 26,9% vastanutest oli lisaks inimestele, kellega nad igapäevaselt koos elavad, toonud välja ka oma lemmikloomad. Analüüsist selgus, et statistiliselt olulist erinevust oma lemmiklooma maininud ja mitte maininud laste vahel antud küsimuses ei ilmnunud, küll aga oli lemmikloomi pidavate laste seas jaatavalt vastanute osakaal (71,2%) suurem kui ülejäänute hulgas (61,8%).

Ankeedis küsisime viimase küsimusena ka seda, kas loomad saavad üldse olla inimeste pereliikmed, mille vastustest ilmnis lemmikloomade perekonnaliikmetena määratlemine isegi rohkem, kui Jaana ja Miisu küsimuse puhul - nimelt 89,8% kõigist õpilastest vastas küsimusele jaatavalt ning sellel seisukohal olevate tüdrukute osakaal (94,4%) oli taaskord kõrgem poiste omast (85,3%).

Antud küsimus tekitas laste seas taas elava arutelu. Esindatud olid nii jaatavad kui ka eitavad vastused, näiteks:

„...kui Jaanal ei ole mitte kedagi, siis tema ainukeseks pereliikmeks ongi kass.“ /tüdruk/

„...kui võtad looma ja ta elab sinuga koos ja teed talle kõik ära, siis ta nagu olekski sinu laps.“ /tüdruk/

„...kui võtad kassi või koera ja nad mõistavad sind ja saavad emotsioonidest aru ja tulevad sinu juurde, kunagi olid mul peavalud siis kass tuli mulle pea peale magama, seega nad hoolivad, seega on perekond.“ /tüdruk/

„...mina arvan et see on kassi valik, kas kass võtab omaks või mitte, kui kass tahab ära põgeneda siis pole pere.“ /tüdruk/

„...naine ja kass ei ole perekond, sest kass on elusolend, aga ta ei ole inimene. Teda saab nimetada lemmikloomaks.“ /poiss/

„...ei ole, kuna üks on inimene ja kass ei ole inimolend.“ /poiss/

„...ei saa olla perekond kassiga, see on imelik.“ /poiss/

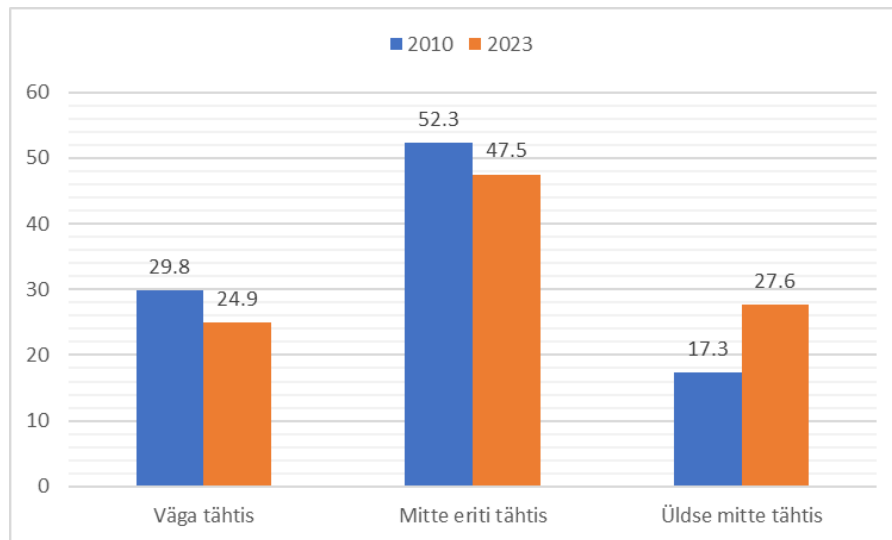
„...sest nad ei ole inimesed, nad on loomad, nad isegi ei tea, mis on pere.“ /poiss/

Eeltoodud vastustest näeme, et need, kes ühes leibkonnas kassi ja naist koos elavaks perekonnaks ei pea, on enamasti poisid ning oma põhjendustes tõid nad enim välja fakti, et kass ei ole inimene. Tüdrukud aga rõhusid taas pigem hoolimisele ning armastusele – kui Jaana ja Miisu vahel on hoolimine ja armastus, siis nad ongi perekond.

3.2 Laste hoiakud perekonna suhtes

Kui tähtis on Sinu jaoks, et lapse vanemad oleksid abielus?

Järgnevate küsimustega vaatame, millised on laste hoiakud ja tulevikuplaanid seoses kooseluvormidega, abielu ning ühise perekonnanimega. Esmalt uurisime, kui tähtsaks peavad lapsed seda, et lapse vanemad oleksid omavahel abielus. Kõikidest vastanutest pea pooled (47,5%) ei pidanud lapsevanemate vahelist abielu eriti tähtsaks. 27,6% õpilastest oli seisukohal, et abielu pole üldse tähtis, 24,9% pidasid seda aga väga tähtsaks.

Joonis 1. “Kui tähtis on Sinu jaoks, et lapse vanemad oleksid omavahel abielus?” (%)

Võrreldes vastuseid M. Roots'i uuringu tulemustega näeme, et laste osakaal, kes ei pea abielu üldse tähtsaks, on võrreldes 13-aasta taguse ajaga kümne protsendipunkti võrra kõrgem (joonis 1). Samuti on tänavuste vastajate seas vähem neid, kes peavad abielu väga või mitte eriti tähtsaks. Võrreldes omavahel poiste ja tüdrukute vastuseid, ilmneb taas poiste suurem traditsioonilisus – poiste osakaal, kes peavad vanemate vahelist abielu väga tähtsaks (34%), on võrreldes tüdrukutega (15,5%) üle kahe korra kõrgem. Ka M. Roots jõudis oma uuringus sarnase tulemuseni. Samuti tuli statistiliselt oluline erinevus ($V=0.135$) välja peretüüpide võrdluses. Üksikvanemaga perest pärit lastest hindas vanemate abielu väga tähtsaks vaid 8,3% vastanutest, mis oli tunduvalt madalam bioloogiliste vanematega (28,7%) ning kasuvanemaga (21,4%) elavate laste hinnangutest. Vanusegrupiti hinnangud selle küsimuse puhul ei erinenud. Ankeedis said lapsed kirjalikult põhjendada oma tehtud valikut. Lapsed, kes hindasid väga tähtsaks selle, et vanemad oleksid omavahel abielus, tõid välja erinevaid põhjuseid. Näiteks seostasid mõned õpilased vanemate abielu otseselt lapse heaoluga:

„...lapsel oleks vaja mõlemat vanemat, armastust ja tuge.“ /poiss/

„...laps võib hakata vihkama vanemaid kui pole abielus ja siis on lapsel raske alustada elu kui on kasuema/kasuisa.“ /tüdruk/

„...arvan, et lapsel on parem elada teades tema vanemad on koos, isa ja ema on lapse elus tähtsad.“ /tüdruk/

„...lapsevanemad peavad olema abielus, et lapsel oleks hea elada.“ /poiss/

Teised tõid aga välja, et abielu näitab kindlat armastust vanemate vahel:

*„...sellepärast siis ma ikka tean, et nad väga ei riidle ehk nad ikka armastavad üksteist.“ /poiss/
„...siis on näha, et vanematel on suur armastus ja nad on valmis isegi abielluma.“ /tüdruk/*

Samuti leidus neid vastajaid, kelle jaoks on abielu miski, mis tõestab, et tegu on perekonnaga ning mis tagab pereliikmetele ka kindluse:

*„...sest see on õige ja ametlikult parem.“ /poiss/
„...siis on neil raske lahutada.“ /poiss/
„...kuna muidu on tunne nagu poleks õige perekond.“ /poiss.*

Nendest vastustest näeme, et abielu väga tähtsaks hindavad lapsed näevad abielu perekonnas kindluse loojana. Samuti on abielu nende jaoks armastuse kinnitus ning seda seostatakse ka parema eluga, k.a lapsele. Mitme vastanu puhul tuleb välja, et mitte abielus olemist seostatakse pigem purunenud suhte ning lahutusega, mitte vaba kooseluga.

Õpilased, kes pidasid abielu vähem või üldse mitte oluliseks, tõid välja järgmisi põhjendusi:

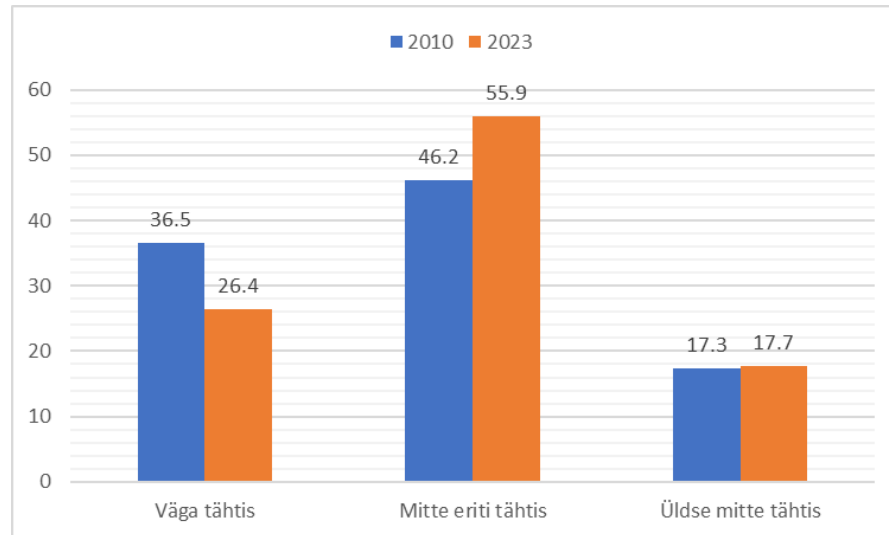
*„...mitte eriti tähtis, sest kui neil on laps siis nad on ikkagi perekond.“ /tüdruk/
„...vahet pole ikkagi on nad perekond, sest mõlemad panustavad perekonda.“ /poiss/
„...minu arust pole see tähtis, sest abielu ei näita kui palju sa armastad või hoolid oma kaaslasest.“ /tüdruk/
„...abielu on armastuse märk ning lubadus, ei puutu lapsesse (mu isa ja ema pole näiteks).“ /tüdruk/
„...see ei ole tähtis, et nad abielus oleks tähtis on see, et laps saaks toetust ja armastust mõlemalt.“ /tüdruk/*

Seega näeme, et enamus lapsi ei näe abielul olulisust, vaid peavad olulisemaks omavahelist suhtlust ning armastust. Samuti ei peeta abielu millekski, mis teeb perekonnast perekonna, vaid rohkem omistatakse tähtsust lapse olemasolule.

Kui tähtis on Sinu jaoks, et lapsel oleks oma vanematega ühine perenimi?

Kõikidest vastanutest 26,4% olid arvamusel, et lapse ja vanemate ühine perenimi on väga tähtis, samas kui 17,7% olid vastupidisel seisukohal, et see pole üldse tähtis. Üle poole õpilastest ei pidanud ühist perenime eriti tähtsaks. Võrreldes vastuseid M. Rootsi uuringu tulemustega näeme, et ühist perenime väga oluliseks pidavate laste osakaal on ajaga vähenenud (joonis 2). Taaskord on poisid (33,3%) tüdrukutest (19,1%) traditsioonilisemad, pidades laste ja vanemate ühise perekonnanime olemasolu olulisemaks. Sarnane muster joonistus välja ka M. Rootsi töös. Lisaks ilmnas statistiliselt oluline erinevus peretüüpide vahel ($V=.136$). Kasuvanemaga perest pärit lastest

vaid 7,7% hindas ühise perenime olemasolu väga oluliseks, samas kui bioloogiliste vanematega ning üksikvanemaga perekondadest pärit laste puhul oli see osakaal 27%.

Joonis 2. "Kui tähtis on Sinu jaoks, et lapsel oleks oma vanematega ühine perenimi?" (%)

Lapsed, kes pidasid ühist perekonnanime vanematega väga tähtsaks, tõid oma selgitustes kõige enam välja ühise nime kui millegi, mis perekonda omavahel seob. Mitmel puhul rõhutati, et ilma ühise nimeta ei olekski lapsed ja vanemad omavahel justkui seotud:

„...muidu keegi võib arvata et ma olen suvakas.“ /poiss/

„...sest nii tuleb lapse nimest välja millises perekonnas ta elab.“ /poiss/

„...kuna see kuidagi toob kindlustunnet kaasa.“ /tüdruk/

„...kust sa muidu siis perekonnanime saad, ja kui sul on pere siis võiks olla sama perekonnanimi.“ /tüdruk/

„...lapsel peaks olema oma ema või isa perekonnanimi, sest nad on pere, kui laps abiellub siis võib perekonnanimi vahetuda.“ /tüdruk/

Lapsed, kes ühisel perekonnanimel erilist tähtsust ei näinud, pidasid olulisemaks pigem armastust ning ühtsustunnet pereliikmete vahel:

„...see loob ühtsust, näitab kust perest sa tuled, kuid ma ei arva, et see on väga tähtis.“ /tüdruk/

„...laps ei pruugi alati olla samade vanemate järeltulija ja sellisel juhul ei pruugi perenimi ühtida.“ /tüdruk/

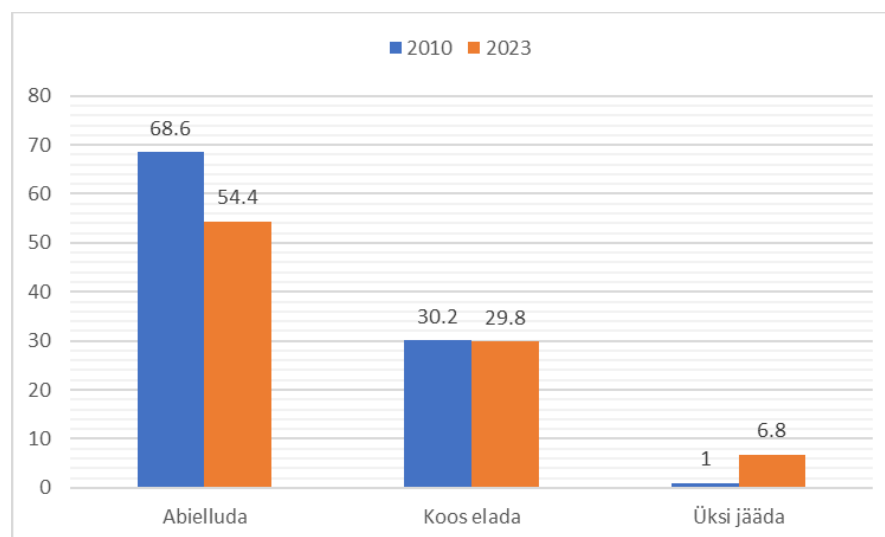
„...vahet pole mis nimi, tähtis, et kõik armastaks üksteist.“ /poiss/

„...nimi ei muuda midagi, nad on ikka su vanemad.“ /poiss/

Nendest vastustest näeme, et arvamused ühise perekonnanime olulisuse kohta lähevad lahku. Jällegi leidub neid, kes lähenevad küsimusele emotsionaalsest küljest ning peavad nimest olulisemaks tundeid, samas on teiste jaoks nimi kuuluvuse näitaja.

Kas Sina tulevikus tahaksid abielluda, niisama oma väljavalituga koos elada või üksikuks jääda?

Üle poole õpilastest (54,5%) olid seisukohal, et nemad soovivad tulevikus abielluda. 29,8% soovisid tulevikus niisama oma väljavalituga koos elada ning üksikuks jäämise valisid 6,8% vastanutest. 8,9% oli neid, kes valisid korraga nii abiellumise kui ka kooselu. M. Rootsi uuringus avaldas soovi tulevikus abielluda 70% lastest, millest nähtub, et ajaga on abielu tähtsus 6. klasside õpilaste seas vähenenud (joonis 3). Analüüsist selgub, et poisid (54,8%) ja tüdrukud (53,8%) on suureks saades abiellumise osas üsna ühte meelt, samas kui M. Rootsi uuringus kippusid tüdrukud olema selles osas traditsioonilisemad, st soovisid abielluda. Statistiliselt oluline seos ($V=0.16$) esineb peretüüpide vahel, nimelt üle poole bioloogiliste vanematega perekonnast ning üksikvanemaga perekonnast pärit lastest vastasid, et nemad sooviksid tulevikus abielluda, samas kui kasuvanemaga laste puhul oli see osakaal vaid 20%.

Joonis 3. “Kas Sina tulevikus tahaksid abielluda, niisama oma väljavalituga koos elada või üksikuks jääda?” (%)

Märkus: 2023. aastal vastas 8,9% lastest lisaks, et nende valik on abielu või kooselu.

Lapsed, kes soovisid tulevikus abielluda, tõid välja erinevaid põhjendusi. Kõige enam seostati abielu pere loomisega ning turvatundega, samas ka pulmapeoga, näiteks:

*„...siis saan ma oma kleiti kanda.“ /tüdruk/
„...siis saab pulmatorti ja kingitusi.“ /poiss/
„...ükski olla on halb ja minu jaoks kooselamine ilma abieluta on vale.“ /tüdruk/
„...sest tahaks luua pere.“ /tüdruk/
„...sest abiellumine on õige ja seob inimesi.“ /poiss/
„... ma olen alati tahtnud abielluda, mulle tekitab abielu sellist kaitsetunnet.“ /tüdruk/
„...ilus kui inimesed on seadusega paaris.“ /poiss/
„...siis on kindel et ei peta üksteist.“ /poiss/*

Abielu asemel kooselu valinud õpilased tõid välja, et nende jaoks on kõige tähtsam õige inimese leidmine ning armastus. Samuti tundsid päris mitmed muret selle üle, et abiellumine võib minna kulukaks, mistõttu selle kasuks ei otsustatudki:

*„...siis on rohkem vaba aega ja säästan raha.“ /poiss/
„...ei taha ükski olla aga abielu maksab palju.“ /poiss/
„...abielu on kallid ja kui lahku lähme siis on vähem jama.“ /tüdruk/, „...minu jaoks ei ole abielu väga tähtis, kuid kui on võimalik ja inimene kellega koos olen on õige siis oleks see hea.“ /tüdruk/
„...kuna siis kui halvasti läheb siis on lihtsam lahku minna.“ /tüdruk/
„...abielu pole mulle tähtis, tahan lihtsalt, et keegi mind armastab.“ /tüdruk/*

Suulisi põhjendusi vaadates näeme, et leidis nii traditsiooniliste kui ka vähem traditsiooniliste vaadetega poisse ja tüdrukuid.

4. ARUTELU

4.1 Perekond vs leibkond

Statistikaamet (i.a.) on määratlenud perekonda leibkonna ehk ühe katuse all elavate eelarvet ning toitu jagavate isikute kaudu. Uuringus osalenud laste hinnangutest selgub, et nemad määratlevad perekonda nii leibkonnasiseselt kui ka -väliselt, hõlmates erinevate perestruktuuride näidete puhul nii ühisel eluasemel kui ka eraldi elavaid inimesi. Näiteks toodi pere juurest eemale kolunud täiskasvanud poja puhul välja, et ühe katuse all elamisest on tähtsam bioloogiline side ning eraldi

elamine ei saanud nende jaoks määravaks asjaoluks perekonna määratlemisel. Samas, kui õpilastelt küsiti lapsest ja emast eemal elava isa kohta, olid suur osa vastajatest seisukohal, et nemad ei saa omavahel perekond olla ning ema uus kaaslane kuulus paljude arust perekonda just sama katuse all elamise tõttu. Tulemustest selgus, et eemalelavat vanemat hoiavad perekonna koosseisus tüdrukutest sagedamini poisid. See näitab, et perestruktuuride mitmekesisustumine, millele viitab näiteks Thomson (2014), ei piirdu vaid leibkonnaga vaid on sellest laiem nähtus.

4.2 Abielu vs kooselu

Vabade kooselude osakaal ühiskonnas on ajaga tunduvalt kasvanud ning saanud alternatiiviks abielule (Kasearu, 2003). 2021. a rahvaloendusest selgus, et vabaabielust sündinud laste arv ületas suuresti abielust sündinud laste arvu. Perekonna määratlemisel olid suur osa õpilastest ühel meelel, et vabas kooselus lapsevanemad ning nende lapsed moodustavad sarnaselt abielus vanematele ühtse perekonna ning võrreldes M. Rootsi uuringus selgunuga on sellel seisukohal olevate laste osakaal jäänud samaks. Kui uurisime lastelt aga nende isiklike eelistuste kohta tulevikus, kas abielluda, elada vabas kooselus või üksikuks jääda, jäi nii poiste kui ka tüdrukute seas domineerima soov sõlmida tulevikus abielu. Ka see tulemus ühtis 2010. aasta omaga. Paljud, kes antud küsimuses abielu kasuks otsustasid, tõid võrdusmärgi abiellumise ning armastuse, kindlustunde ja pere loomise vahele. See näitab, et abieluga seotud väärtused, mida hindasid noored juba 1960-1970. aastatel, millele viitas Kasearu (2009), tulevad suurelt esile ka tänapäeva laste seas. Siiski olid selle küsimuse puhul omajagu esindatud ka liberaalsemad vaated. Näiteks vaba kooselu kasuks otsustanud lapsed põhjendasid oma valikut kõige enam sellega, et abielu on kulukas ning abielu lihtsalt pole nende jaoks oluline.

4.3 Kasuvanemaga koos elavad lapsed

Teoreetilises ülevaates sai viidatud Amatole (1987), kes tõi välja nii positiivseid kui ka negatiivseid aspekte ema kaaslase (kasuisa) liitumisel perekonnaga. Uurimusest selgus, et võrreldes teistest perestruktuuridest pärit lastega olid kasuvanemaga perekondadest pärit lapsed vastuvõtlikumad ema uue partneri pereliikmeks määratlemisel. Samuti ilmnas, et eemalelavat bioloogilist isa arvavad nad pereliikmeks võrreldes teistega märgatavalt vähem.

4.4 Laps – koosluse perekonnana määratlemise olulisim tingimus

Nagu Bhoje (2016) välja tõi, on perekonda traditsiooniliselt määratletud kui sotsiaalset institutsiooni, mis ühendab inimesed ühtseks grupiks ning kuhu sünnivad lapsed. Meie uuringust selgus, et sarnaselt 13 aasta taguse ajaga peavad õpilased endiselt lapse olemasolu kindlaks argumendiks, et tegemist on perekonnaga. Enim tuli see esile just näidisperestruktuuri puhul, kus oli kirjeldatud vabas kooselus lapsevanemaid – vestlustes selgitasid uurimuses osalejad, et sellise koosluse perekonnaks olemist kinnitab see, et nad kasvatavad koos last. Samuti kerkis sarnane pilt esile samasooliste paaride küsimuste juures, kahte meesterahvast perekonnaks pidavate õpilaste osakaal kolmekordistus siis, kui kooslusesse oli lisatud laps.

4.5 Erisoost vs samasoolised vanemad

Eesti ühiskonnas, nagu maailmas laiemalt on olnud üleval tuline vaidlus samasooliste paaride perekonnaloome asjus. Paljudes riikides samasooliste paaride kooselu reguleeritakse ning abiellumist keelatakse (Järviste jt, 2008). Eestis on ka käesolevalt teema väga aktuaalne, nimelt 2023. aasta koalitsioonileppes oli ära mainitud, et plaanis on perekonnaseadust muuta sellisel moel, et abielu sõlmitakse kahe täiskasvanud inimese vahel (Koalitsioonilepe, 2023). Käesolevas uurimuses olid küsimused samasooliste kooselust perekondlike hoiakute liberaalsuse kõige tundlikum indikaator. Vastuseid analüüsid selgus, et lapsed kaldusid selle teema puhul pigem liberaalsuse poole, kui üle poole kõigist vastanutest samasoolist paari koos lapsega perekonnana määratlesid. Ilma lasteta koos elava samasoolise paari puhul tuli aga välja pigem vastupidine hoiak, samas selgus, et hinnangute andmiseks sellel teemal vajasisid lapsed lisainformatsiooni kooselupaari vaheliste suhete tingimuste kohta.

4.6 Millistest aspektidest lapsed lähtusid

Nii oma suulistes kui ka kirjalikes põhjendustes tõid lapsed välja erinevaid aspekte, mille põhjal oma arvamusi avaldasid. Kõige rohkem mainisid õpilased kahtlemata emotsionaalset aspekti ehk

tõid välja pereliikmete vaheliste positiivsete suhete ning armastuse olemasolu tähtsuse. Just emotsionaalsele aspektile toetudes arvas suur osa vastanutest ema ja lastega ühte perekonda ka kasuisa. Samuti tuli siinkohal esile ruumilise aspekti tähtsustamine - just ühe katuse all elamine sai paljude vastanute puhul otsustavaks faktoriks, mis arvas kasuisa ema ja lapsega ühte perekonda, samas kui eemalelav bioloogiline isa jäi sellel alusel välja. Leidus omajagu ka neid lapsi, kes pidasid perekonna määratlemisel kõige olulisemaks just bioloogilist sidet - olenemata pärisisa ja lapse vahelistest suhetest peeti neid igal juhul perekonnaks. Vastukaaluks sellele lähtusid suurem osa lapsi perest lahkunud isa puhul eetilise aspektist, võttes tema kui pere reetnud isiku suhtes negatiivsema hoiaku. Õiguslik aspekt seadusliku abielu näol laste hinnangutes eriti suurt rolli ei mänginud ehk vanematevaheline abielu ei olnud enamuse laste jaoks kindel nõue perekonnaks olemise juures.

4.7 Laste hinnangud on muutunud liberaalsemaks

Kokkuvõtteks saab öelda, et võrreldes M. Rootsi 13 aastat tagasi läbi viidud uurimusega on laste hinnangud muutunud pisut liberaalsemaks, mis on kooskõlas perestruktuuride mitmekesisustumisega laias tähenduses. Võrreldes 13 aasta taguste vastustega hindasid lapsed vanematevahelist abielu ning laste ja vanemate ühist perenime vähem oluliseks, samuti on langenud laste osakaal, kes tulevikus ise abielluda sooviksid ja kasvanud üksi jääda kavatsevate laste osa. Liberaalsus ilmneb soolises võrdluses rohkem just tüdrukute seas. Laste hinnangutes säilib ka suhteliselt palju traditsioonilisust: abielu siiski väärtustatakse, pidades ametlikus liidus olevaid teineteist armastavaid lapsevanemaid endiselt kõige turvalisemaks peremudeliks, samuti on tulevikus abiellumine võrreldes vaba kooselu ning üksikuks jäämisega laste isiklike hoiakute puhul kõige populaarsem valik.

Rahvusvahelises statistikas on perekonnal kindel definitsioon, mis põhineb leibkonna struktuuril ja funktsioonil (Kutsar ja Raid, 2019). Subjektiivne perekond on seevastu kogemuslik ja võib erineda statistikas kasutatavast tuumlähenemisest (Kutsar ja Raid, 2019). Ka meie uuring andis kinnituse sellele, et lapsed on pärit erinevatest perestruktuuridest ning omavad erinevaid hoiakuid perekonnaga seonduva suhtes, mistõttu on perekonna uurimisel oluline vaadata leibkonnast kaugemale.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli selgitada välja 6. klasside õpilaste perestruktuuride määratlused ning nende isiklikud hoiakud seoses perekonnaga. Samuti soovisin teada, kuidas on laste arvamused muutunud võrreldes 13 aasta taguse ajaga, mil M. Roots viis oma bakalaureusetöö raames läbi samasuguse uuringu sama vanuseklassi õpilaste seas. Küsitlesin kokku 225 õpilast neljast Tartu- ja Viljandimaa koolist 2023. a jaanuari- ja veebruarikuu jooksul. Valdav enamus vastajatest olid 12-13-aastased ja pärinesid nii kahe bioloogilise vanemaga, kasuvanemaga kui ka üksikvanema perekonnast.

Uuringu põhitulemused on järgmised:

- 1) 6. klasside õpilased suhtuvad abielusse ning vabasse koosellu pigem liberaalselt. Nende jaoks ei mängi perekonnaks olemisel rolli, kas vanemad on abielus või mitte. Siinkohal tuli erinevus sisse, küsides lastelt nende enda soovi kohta tulevikus kas abielluda, elada vabas kooselus või jääda üksikuks. Kõige enam väljendasid lapsed soovi tulevikus sõlmida ametlik abielu, näidates välja traditsioonilisemat vaatenurka.
- 2) Poisid on tüdrukutest konservatiivsemate vaadetega. Kõige enam ilmnis see just samasoolisi paare, vanemate abielu ning ühist perenime puudutavates küsimustes. Tüdrukud on siinkohal tolerantsemad ning liberaalsemad ja tüdrukute hinnangud on poistega võrreldes rohkem liberaalsuse suunas muutunud.
- 3) Perekonna määratlemisel võtsid õpilased aluseks mitmed aspektid. Kõige enam toodi erinevate küsimuste puhul välja, et perekonnast teeb perekonna lapse olemasolu ning ühe katuse all elamine. Samas, kui lastelt küsiti perest eemalelava bioloogilise isa ning kasuisa kohta, tulid esile nii eetiline, emotsionaalne kui ka bioloogiline aspekt. Enamasti suhtuti perest eemalelavasse isasse negatiivselt ning arvati ta perekonnast välja, samas leidis ka neid vastajaid, kelle jaoks oli kõige olulisem bioloogiline seotus. Kasuisa loeti suures osas pereliikmeks ning siinpuhul rõhutasid lapsed ühe katuse all elamist, samas ka emotsionaalset sidet laste ja ema uue partneri vahel. Sarnaselt M. Rootsi uuringus selgunule ilmnis, et negatiivne hoiak perest eemalelava isa suhtes on eriti märgatav just tüdrukute seas.

Kuna perestruktuurid mitmekesisivad, siis ka elamine perekonnas kui grupis on muutunud üha keerukamaks. Siinkohal saaksid koolid pöörata rohkem tähelepanu suhtlemis- ning

perekonnaõpetusele, et vajadusel lapsi, kes seda vajavad, antud teemal toetada. Keeruliste peresuhetega saab kindlasti olla abiks ka Eestis pakutav perenõustamisteenus.

Tänu sõnad

Olen väga tänulik uuringus osalenud neljale koolile ning nende õpilastele ja õpetajatele, kes andsid suure panuse selle töö valmimisse. Soovin südamest tänada ka oma bakalaureusetöö juhendajat Dagmar Kutsarit, kes oli suuresti abiks nii nõu kui jõuga, ilma milleta poleks saanud see töö valmida. Viimaks tänan ka Eesti Teadusagentuuri, kes toetas uurimuse läbiviimist projekti PRG700 kaudu – töö on valminud nimetatud projekti ülesandena.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ainsaar, M., Kasearu, K. ja Rootalu, K. (2014). Muutused Eesti pereloomekäitumises 20. ja 21. sajandil. *Akadeemia*, 11, 1937-1961. Kasutatud 24.05.2023, <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:211158/185663/page/13>

Amato, P. R. (1987). Family processes in one-parent, stepparent, and intact families: The child's point of view. *Journal of Marriage and the Family*, 49(2), 327-337. <https://doi.org/10.2307/352303>

Beck, U. ja Beck-Gernsheim, E. (2002). Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences. London: SAGE Publications Ltd.

Berrington, A. (2001). Entry into parenthood and the outcome of cohabiting partnerships in Britain. *Journal of Marriage and Family*, 63(1), 80-96. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00080.x>

Bhoje, G. (2016). The Changing Trends in Family Structure. *International Journal of Research in Economics and Social Sciences*, 6(2), 343-353.

Brown, S. L. (2000). Union transitions among cohabitators: The significance of relationship assessments and expectations. *Journal of Marriage and Family*, 62(3), 833-846. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00833.x>

Carlson, M. J. ja Meyer, D. R. (2014). Family complexity: Setting the context. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 654(1), 6-11. <https://doi.org/10.1177/0002716214531378>

Dinisman, T., Andresen, S., Montserrat, C., Strózik, D. ja Strózik, T. (2017). Family structure and family relationship from the child well-being perspective: Findings from comparative analysis. *Children and Youth Services Review*, 80, 105-115. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.06.064>

Di Giulio, P., Impicciatore, R. ja Sironi, M. (2019). The changing pattern of cohabitation: A sequence analysis approach. *Demographic Research*, 40, 1211–1248. Kasutatud 22.05.2023, <https://www.jstor.org/stable/26727031>

Djakiv, A. (2018). *Perekond kui võrgustik: lapse perspektiiv*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, sotsioloogia, sotsiaaltöö, sotsiaalpoliitika õppekava.

Hodgson, R. ja Birks, S. (2002). *Statistics New Zealand's definition of family, its implications for the accuracy of data and effectiveness of policy targeting*. Centre for Public Policy Evaluation, Massey University.

Hull, K. E., Meier, A. ja Ortyl, T. (2010). The Changing Landscape of Love and Marriage. *Contexts* (Berkeley, Calif.), 9(2), 32–37. <https://doi.org/10.1525/ctx.2010.9.2.32>

Järviste, L., Kasearu, K. ja Reinomägi, A. (2008). *Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud*. Sotsiaalministeeriumi toimetised. Kasutatud 08.04.2023, [https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium kontaktid/Uuringu ja analuusid/Sotsiaalvaldkond/4 2008 abielu kooselu.pdf](https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/4_2008_abielu_kooselu.pdf)

Kasearu, K. (2009). *Muutuvad pereväärtused muutavas Eestis*. Tallinn: Rahvastikuministri büroo. Kasutatud 08.04.2023, [https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium kontaktid/Uuringu ja analuusid/Sotsiaalvaldkond/muutuvad perevaartused muutavas eestis.pdf](https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/muutuvad_perevaartused_muutavas_eestis.pdf)

Kasearu, K. (2003). Kooseluvormi eelistused ja kavandatav pereloomeline käitumine. D. Kutsar (toim), *Millist perekonnapoliitikat me vajame?* (lk 38-70). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Katus, K. (1998). Rahvastikuareng. J. Sillaste, S. Laud, U. Kask (toim), *Sotsiaaltrendid*. Statistikaamet, 7-23.

Koalitsioonilepe 2023-2027 (14.04.2023). *Vabariigi Valitsus*. Kasutatud 13.04.2023, <https://valitsus.ee/valitsuse-eesmargid-ja-tegevused/valitsemise-alused/koalitsioonilepe>

Kooseluseadus (16.10.2014). *Riigi Teataja*. Kasutatud 08.04.2023, <https://www.riigiteataja.ee/akt/KooS>

Kutsar, D. ja Nahkur, O. (2021). Subjective Well-Being of Children in the Context of Family Change in Estonia, Poland, and Romania. *The Palgrave Handbook of Family Sociology in Europe* (lk 399-414). Cham: Springer International Publishing.

Kutsar, D. ja Raid, K. (2019). When traditional measurement practices fail: Who are the child's family. *Children's Subjective Well-Being in Local and International Perspectives* (lk 85-93).

McLanahan, S., Sandefur, G. D. (2009). *Growing up with a single parent: What hurts, what helps*. Cambridge: Harvard University Press.

OECD. (2011). Families Are Changing. *Doing Better for Families* (lk 17-53). Paris: OECD Publishing.

Oláh, L. S. (2015). Changing families in the European Union: Trends and policy implication. *United Nations Expert Group Meeting on "Family Policy Development: Achievements and Challenges", New York, USA, Mai 14-15, 2015*. FamiliesAndSocieties.

Qu, L., Weston, R. (2008). *Snapshots of family relationships*. Melbourne: Australian Institute of Family Studies.

Qu, L., Weston, R. (2012). Parental marital status and children's wellbeing (Occasional Paper No.46). Canberra: Department of Families, Housing, Community Services and Indigenous Affairs. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2190146>

Qu, L., Weston, R. (2014). Trends in family transitions, forms and functioning: Essential issues for policy development and legislation. *Family Matters*, (95), 76–84. <https://search.informit.org/doi/10.3316/ielapa.837599140138810>

Rahvaloenduse kodulehekülj. (i.a.). Kasutatud 08.04.2023, <https://rahvaloendus.ee/et/tulemused/leibkonnad-ja-perekonnad>

Roots, M. (2010). *Perepiirid laste käsitluses*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika õppekava.

Sarv, M., Kasvandik, L., Mürsoo, A., Olm, A., Raag, L. L., Tammur, A. (2021). Laps Eesti Ühiskonnas. D. Kutsar (toim), *Laps ja pere* (lk 21-46). Õiguskantsleri kantselei.

Sedlak, A. J., Mettenburg, J., Basena, M., Peta, I., McPherson, K., Greene, A., & Li, S. (2010). Fourth national incidence study of child abuse and neglect (NIS-4). *Washington, DC: US Department of Health and Human Services*, 9, 2010.

- Sharma R. (2013). The Family and Family Structure Classification Redefined for the Current Times. *Journal of family medicine and primary care*, 2(4), 306–310. <https://doi.org/10.4103/2249-4863.123774>
- Smock, P. J., Gupta, S. (2002). Cohabitation in contemporary North America. A. Booth, A. C. Crouter, N. S. Landale (toim), *Just Living Together: Implications of Cohabitation on Families, Children, and Social Policy* (lk 53-84). Inglismaa: Routledge.
- Sonawat, R. (2001). Understanding families in India: A reflection of societal changes. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, 17 (2), 177-186. <https://doi.org/10.1590/S0102-37722001000200010>
- Statistikaameti kodulehekülg. (i.a.) Kasutatud 08.04.2023, <https://www.stat.ee/et/avastatistikat/valdkonnad/heaolu/leibkonnad>
- Statistikaameti kodulehekülg (i.a.) Kasutatud 08.04.2023, <https://www.stat.ee/et/avastatistikat/valdkonnad/rahvastik/sunnid>
- Thomson, E. (2014). Family complexity in Europe. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 654(1), 245-258. <https://doi.org/10.1177/0002716214531384>
- Tiit, E. M. (2022). Me jääme püsima. K. Ligi (toim), *Leibkond ja perekond statistikas* (lk 365-380). Tartu: Ilmamaa.
- Tryfonidou, A., Wintemute, R. (2021). Obstacles to the Free Movement of Rainbow Families in the EU. *European Parliament's Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs*. doi: 10.2861/68471
- UNESCO. (1992). *The Changing family in Asia : Bangladesh, India, Japan, Philippines, Thailand*. Bangkok : Unesco Principal Regional Office for Asia and the Pacific.
- Woessmann, L. (2015). An international look at the single-parent family. *Education Next*, 15(2), 42-49.

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsitlus

ANKEETKÜSITLUS

Tänapäeval on levinud palju erinevaid perekonnavorme ja seoses sellega on perekonna mõiste ümber tekkinud palju vaidlusi ja küsimusi. Küsimustikus, mida käes hoiad, palun Sinul vastata, kes on sinu arvates perekond. Sellele küsimusele ei ole õiget ega valet vastust, minule on oluline just Sinu arvamus. Vastamine on vabatahtlik ja anonüümne, st sinu nime ma ei küsi. Sulle sobivale vastusele tõmba ring ümber või kirjuta oma arvamus vabaks jäetud reale.

Sa oled

1. Tüdruk 2. Poiss 3. Ei sobi kumbki või ma ei soovi vastata

Kui vana sa oled? _____ aastane

Kellega sa igapäevaselt koos elad?

(kirjuta näiteks ema, vanaisa jne, nende nimesid ei ole vaja kirjutada)

Järgnevalt on esitatud mitmesuguseid näiteid sellest, kuidas vanemad ja nende lapsed elavad. Mis sa arvad, kas nad on perekond? Sulle sobivale variandile tõmba ring ümber või kirjuta oma arvamus vabaks jäetud reale.

1. Riina ja Mart on abielus ja neil on tütar Kristi. Kas nad on perekond?

1. Jah 2. Ei

2. Katariina ning Tarmo on koos elanud 10 aastat, kuid nad ei ole abielus. Neil on poeg Jürgen ja tütar Juta. Kas nemad on perekond?

1. Jah 2. Ei

3. Helle ja Rasmus on abielus . Neil on tütar Elo, kes elab nende juures ja ka täiskasvanud poeg Tanel, kes elab teises linnas. Kas need neli on perekond?

1. Jah 2. Ei

4. Maarja on lahutatud ja kasvatab üksi oma poega Tiitu. Tiidu isa Rein elab samas linnas kus Tiitki. Kas need kolm on perekond?

1. Jah 2. Ei

5. Marge on lahutatud ja tal on kaks tüdarta Merike ja Merje. Marge abiellus uue mehe Taaviga ja neil on omavahel tütar Piret. Kas need viis on perekond?

1. Jah 2. Ei

6. Merike ja Merje on kümneaastased kaksikõed, kes elavad koos emaga. Nad külastavad iga kahe nädala tagant oma isa, kes elab teises linnas. Isal on uus naine ja laps. Kas Merike, Merje, nende ema ja eemalelav isa on omavahel perekond?

1. Jah 2. Ei

7. Merike ja Merje elavad koos ema ja tema uue mehega. Kas need neli on perekond?

1. Jah 2. Ei

8. Kairi elab koos ema ja kasuisaga, kellega nad teevad koos palju huvitavaid asju. Ema ja kasuisa on abielus. Kairi isa elab teises linnas. Kairi saab isaga väga harva kokku. Kas Kairi, tema ema ja eemalelav isa on perekond?

1. Jah 2. Ei

9. Mati ja Taavi elavad koos. Kas nad on perekond?

1. Jah 2. Ei

10. Jüri ja Margus elavad koos ning kasvatavad üheskoos last. Kas need kolm on perekond?

1. Jah 2. Ei

11. Jaana on 30ndates naisterahvas, kes elab koos oma kassi Miisuga. Jaanal ei ole elukaaslast ega lapsi. Kas Jaana ja Miisu on perekond?

1. Jah 2. Ei

12. Kui tähtis on Sinu jaoks, et lapse vanemad oleksid abielus?

1. See on väga tähtis
2. Mitte eriti tähtis
3. Ei ole üldse tähtis

Põhjenda oma vastust _____

13. Kui tähtis on Sinu jaoks, et lapsel oleks oma vanematega ühine perenimi?

1. See on väga tähtis

2. Mitte eriti tähtis

3. Ei ole üldse tähtis

Põhjenda oma vastust _____

14. Kas Sina tulevikus tahaksid abielluda, niisama oma väljavalituga koos elada või üksikuks jääda?

1. Abielluda

2. Elada oma väljavalituga niisama ilma abiellumata koos

3. Elada ilma elukaaslase või abikaasata omaette

Põhjenda oma vastust _____

15. Kas Sinu arvates saavad koduloomad olla inimeste pereliikmed?

1. Jah 2. Ei

Põhjenda oma vastust _____

Suur-suur aitäh Sulle!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kelly Nurmik

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

„Mis on perekond? 6. klasside õpilaste hoiakud perestruktuuride suhtes” reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kelly Nurmik

28.05.2023